

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 12 СНЕЖАНЬ 1964

+прил.

Як смачна!

САЛОДКАЯ ФАБРЫКА

Фота П. Нікіціна.

Анастасія Васільеўна Палуэнтава працуе расфасоўшчыцай ужо больш трыццаці гадоў.

А гэты здымак зроблены ў загортачным аддзяленні цукерачнага цэха.

Вагаўшчыца Вера Селіванчык.

Пяты ўжо год я выпісваю часопіс «Работніца і сялянка», а пішу ў рэдакцыю першы раз. Прабачце, калі ласка, можа што не так.

У гэтым пісьме я хачу ад імя жыхароў г. Яашкар-Ала перадаць падзяку калектыву кандытарскай фабрыкі «Камунарка» г. Мінска. Я працую прадаўцом у кандытарскім аддзеле ў г. Яашкар-Ала Марыйскай АССР. Часта ў наш магазін прывозяць цукеркі з фабрыкі «Камунарка», і людзі з вялікай ахвотай купляюць іх.

Дарагія землякі, я ганаруся за вас, за вашу ўмелую працу! Прыемна, калі чуеш ад пакупнікоў добрыя словы ў адрас маіх землякоў.

Дзякуем калектыву і жадаем і надалей поспехаў у працы!

М. ЛЫЗО-ДРУЖЫНІНА

У абедзенны перапынак на двары фабрыкі.

3 НОВЫМ ГОДАМ, СЯБРЫ!

З Новым годам, з новым шчасцем віншуем мы сяброў у навагоднюю ноч. І заўсёды ўкладаем у гэтыя словы вялікі змест. Тут спалучаюцца лепшыя пажаданні ў асабістым і грамадскім жыцці. Як і заўсёды, мы намячаем новыя планы і з новай сілай і энергіяй бяромся за іх выкананне. Але ўсё ж варта ўспомніць добрым словам мінулы год, у ім плённа папрацавалі савецкія людзі.

Па ўсёй краіне засвяціліся агні новых прадпрыемстваў і электрастанцый, значна ўзрос выпуск хімічнай прадукцыі, а вытворчасць сталі за год перавысіла выпрацоўку яе ў Англіі, Францыі і Заходняй Германіі, разам узятых. Нясмынна расце здабыча чыгуну, нафты і электраэнергіі ў краіне.

1964 год азнаменаваўся нядрэнным ураджаем. Поўнасьцю выкананы дзяржаўны план закупкі збожжа, значна больш, чым у мінулыя гады, вырашчана і закуплена цукровых буракоў і сланечніку, бульбы і іншай гародніны. Плёну працы сваёй радуецца савецкія людзі, але не супакойваюцца на дасягнутым. Яны ведаюць, як многа яшчэ трэба зрабіць у галіне жывёлагадоўлі, каб наладзіць як належыць справу.

За мінулы год яшчэ больш шырока ўзрос продаж сельніцтву такіх неабходных рэчаў, як адзенне, абутак, болей выпускаецца трыкатажных вырабаў, халадзільнікаў, тэлевізараў, веласіпедаў, гадзіннікаў і іншых тавараў.

Добрай справай у гэтым годзе з'явілася прыняцце закона аб павышэнні заробтнай платы работнікам асветы, аховы здароўя, гандлю і іншых галін. Вырашана пытанне і аб пенсійным забеспячэнні калгаснага сялянства.

Высокага развіцця дасягнула навука ў нашай краіне. Савецкія людзі адкрылі шляхі ў космас. Запуск карабля «Усход» — новая выдатная перамога на гэтым шляху. Яна — яшчэ адно сведчанне эканамічнай магутнасці Савецкай дзяржавы і таго высокага ўзроўню, на які паднялася наша тэхніка, яна ж і паказчык творчага подзвігу нашых вучоных і высокай культуры ўсяго савецкага грамадства. Герой-касманаўты лётчык В. Камароў, вучоны К. Феакістаў і ўрач Б. Ягораў здзейснілі вялікі подзвіг на карысць савецкага народа і развіцця навукі для ўсяго чалавецтва.

У барацьбе за выкананне шостага года сямігодкі нядрэнных вынікаў дамаглася і наша рэспубліка. Датэрмінова выконваюцца планы ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы. Яркая засвяціліся агні ў вокнах многіх навасёлаў. За адзін год пабудавана дзяржаўным і кааператыўным шляхам амаль паўтара мільёна квадратных метраў жылой плошчы. Цудоўная лічба! Яна радуе сэрца кожнага чалавека.

Усё шырэй разгортваецца будаўніцтва хімічных прадпрыемстваў Беларусі. Гарнякі рэспублікі значна перавыканалі план здабычы руды. Хутка расце горад нафтавікоў — Наваполацк. Усе яго жыхары — навасёлы, а горад — суцэльная новабудоўля. У рэспубліцы пачалося будаўніцтва адной з найвялікшых электрастанцый краіны на Лукомльскім возеры. З кожным годам мяняецца аб-

Государственный
Библиотека СМ

ИМЕНИ
В. И. ЛЕНИНА
1964 г.

Пролетарыи всех стран, соединяйтесь!

22305

РАБОТНИЦА № 12 І СЯЛЯНКА

СНЕЖАНЬ
1964

ВЫДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

ГОД ВЫДАНИЯ СОРАК ПЕРШЫ

лічча рэспублікі. На Рэчыцкім нафтаносным месцанараджэнні забіў яшчэ адзін магутны фантан «чорнага золата».

Усё больш ярка разгараецца полымя сацыялістычнага спаборніцтва працоўнікоў прадпрыемстваў і сельскай гаспадаркі. Пераможцамі ў гэтым спаборніцтве аказалася многа прадпрыемстваў, дзе пераважная большасць рабочых — жанчыны. Гэта іх умелымі і працавітымі рукамі атрыманы вялікія перамогі. Пераходныя чырвоныя сцягі і грашовыя прэміі прысуджаны калектывам магілёўскага завода штучнага валакна імя Куйбышава, Віцебскага дыяновага камбіната, гомельскай фабрыкі «8-е сакавіка», віцебскай фабрыкі «КІМ», бабруйскай швейнай фабрыкі імя Дзяржынскага і іншым.

Добра працавалі жанчыны Беларусі і ў сельскай гаспадарцы. Нават не дужа спрыяльныя кліматычныя ўмовы не перашкодзілі вырасціць добрыя ўраджаі. Вялікай перамогі дабіліся слаўныя жанчыны калгаса «Расія» Талачынскага раёна. Звяно Ганны Лагвінаўны Іванюта на 14 гектарах сабрала па 10,2 цэнтнера льнасемя і столькі ж валакна з гектара.

Сацыялізм, мір, свабода народам — напісаў на сваіх сцягах Вялікі Кастрычнік. Камуністычная партыя, савецкія людзі верныя справе і ідэям Кастрычніцкай рэвалюцыі. Мы свята захоўваем запаведы Леніна аб дружбе і братэрстве паміж працоўнымі. Наша Камуністычная партыя і ўрад робяць усё неабходнае для таго, каб умацаваць згуртаванасць сацыялістычных краін на надзейнай аснове марксізма-ленінізма і пралетарскага інтэрнацыяналізму. Гэтага патрабуе жыццё, інтарэсы народаў у будаўніцтве сацыялізма і камунізма, гэтага патрабуюць інтарэсы перамогі нашай вялікай справы на ўсёй зямлі.

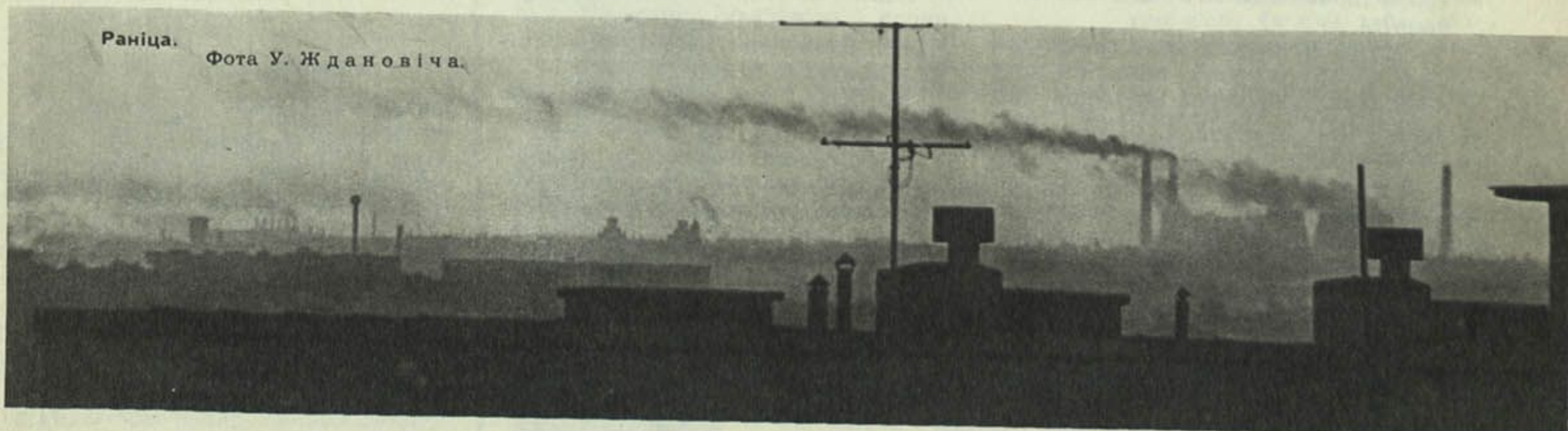
Кожнаму добра вядома, што здзяйсненне грандыёзных планаў, запісаных у Праграме нашай партыі па пабудове камунізма, магчыма пры ўмове захавання міру на зямлі. Мір патрэбны ўсім працоўным свету, кожнай маці, якая хоча спакойна гадаваць сваіх дзяцей.

Набліжаецца новы, 1965 год. З радасцю чакаюць яго ўсе савецкія людзі і спадзяюцца, што ён будзе шчаслівым. Спадзяюцца на сябе, на свае ўласныя сілы, на свае здольнасці. Савецкі чалавек — вялікі творца новага жыцця, пераўтваральнік, актыўны будаўнік самага светлага, самага цудоўнага грамадства на зямлі — камуністычнага грамадства.

Шчасця і поспеху вам, людзі!

Раніца.

Фота У. Ждановіча.

СЛАЎНЫ ТЫ ЧАЛАВЕК, ТАМАРА

Цяпер я добра ведаю, які чалавек Тамара. Мяне здзіўляюць і захапляюць яе жыццё і справы... Думаю пра гэта і мне прыходзіць у галаву адна выпадковая жаночая размова, якая, шчыра кажучы, і навяла мяне на знаёмства з гэтай слаўнай маладой жанчынай.

— Глядзі, глядзі, вунь яна пайшла, — спяшаючыся, сказала адна, якая вельмі любіла расказваць усе навіны сваім знаёмым, паціху штурхаючы ў плячо другую.

І абедзве паглядзелі ў акно.

— Што ты там паказваеш? — не зразумеўшы, на што суседка звярочвае яе ўвагу, спытала другая.

Я таксама паглядзела ў акно: да інтэрната падыходзіла невялікага росту, з ружовымі стужкамі ў русых косах дзяўчына. Калі яна павярнулася тварам да акна, я заўважыла штосьці ледзь знаёмае ў яе абліччы. Між тым суседкі мае працягвалі размову:

— Яе ўчора ж у наш інтэрнат пасялілі. У той невялікі пакойчык, што стаяў пусты. Ну, ды ёй з дзіцем будзе добра.

— З якім дзіцем?

— З якім?.. З якім?.. Ці ты ў газеце не чытала? Увесь завод толькі і гаворыць пра гэтую дзяўчыну, а ты ніколі нічога не ведаеш.

— А-а, — адазвалася тая, якая менш была дасведчана ва ўсіх заводскіх навінах. — Заводскі камітэт добра зрабіў, што павіншаваў яе з нараджэннем дачкі і падарункі прыслаў нованароджанай. Няхай расце вялікая.

— Расце то расце, але ж без бацькі, — не супакойвалася першая.

Другая злосна спыніла яе:

— І твая дачка расце без бацькі, дык што... Ці ж яе або цябе трэба вінаваціць за гэта і высмейваць?..

...Праз некаторы час я сустрэлася з новай суседкай каля нашага інтэрната. Яна несла на руках маленькую Святлану і нешта ўсё гаварыла ёй, гаварыла...

І твар маладой маці ззяў шчаслівай усмешкай. Я не магла не залюбавацца ёю. Шчокі маладзіцы цвілі макавым цветам. А блакітныя вочы пад высокімі дужкамі чорных броваў свяціліся, як зоркі.

Я міжволі спынілася: «Якая прыгажуня! Дзе я сустрэкала

— А гэтыя дэталі адправіць у зборачны цэх, — гаворыць Тамара Новікава Ігнату Іванавічу Сурдаву.

Фота П. Нікіціна.

яе?» — думала я. І раптам успомніла! Успомніла сцэну, асветленую, здаецца, праменнямі гэтай усмешкі... Прагучаў голас канферансье: «Чытае Новікава Тамара»... Цяпер я была ўпэўнена, што не памыляюся. Так, гэта яна на навагоднім вечары захапіла ўсіх прысутных сваім мастацкім чытаннем.

Тамара была пераможцай сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці 23-га рамеснага вучылішча. Гэта было ў 1954 годзе.

Быццам магнітам, цягнула мяне да Тамары. Я вырашыла з ёй пазнаёміцца бліжэй. «Але як гэта зрабіць, — думала я, — трэба шукаць зручны момант, бо можна ж абедзвюм апынуцца ў няёмкім становішчы».

Аднойчы раніцой Тамара прынесла ў яслі сваю дачку.

— Дазвольце паглядзець вашу маленькую, — папрасіла я.

Маладая маці засмяялася і сказала:

— Яна ўжо вялікая! — і паднесла да мяне чарнавокую, са светлымі кучаравымі валасамі, поўную, як ляльку, дзяўчынку. Мы разгаварыліся і пайшлі разам. І з таго дня мы пачалі сустракацца і часта хадзіць разам на работу. У вольны час бралі Святлану і гулялі па гораду, наведвалі дзіцячы парк.

Тамара была заўсёды вясёлая, ахвотна расказвала аб прачытаных кнігах і героях, што часцей за ўсё было тэмай нашай гутаркі. Яна мне выказала сваю прагную мару вучыцца далей і стаць артысткай.

У яе былі паштоўкі ўсіх артыстаў. Пра іх жыццё і работу яна гаварыла з захапленнем. У той час у Тамары было многа наўнага і дзіцячага, але ўсё гэта ёй пасавала.

Света была яшчэ малая, але Тамара пайшла вучыцца ў вярхоўную школу.

Раніцай, калі я ішла праз заводскія цэхі ў свой цэх, Тамара на момант адрывалася ад станка, весела ўсміхалася і махала мне рукой:

— Добрай раніцы!

* * *

Праходзілі дні, тыдні, гады.

Тамара Новікава скончыла 19-ю сярэдняю школу ў Мінску. Зараз яна студэнтка БДУ, а праз год-два атрымае дыплом журналіста.

Ужо 10 гадоў працуе яна на Мінскім мотавелазаводзе. За гэты час яна навучылася валодаць сумажнымі спецыяльнасцямі: токара, слесара, фрэзероўшчыка. Калі

трэба каго-небудзь замяніць, працуе і на прэсах. І яе вельмі цяжка знайсці ў цэху: сёння яна тут, а заўтра там, паслязаўтра на трэцім станку...

Прачытаўшы ў газеце аб пачыне саратаўцаў, Тамара задумалася. «А ці змагу так працаваць і я, каб здаваць усе дэталі кантралёрам з першага прад'яўлення?»

І вырашыла: — Змагу.

Раніцой наступнага дня яна перадала заяву начальніку экіпажнага цэха з просьбай дазволіць ёй перайсці на бездэфектную здачу дэталей АТК з першага прад'яўлення. І атрымала дазвол.

Хто-хто, а яна ведала, што значыць набыць добрую, бездакорную рэч.

Узяць яе самую. Новы матацыкл «Ява», што купіла яна нядаўна, не машына, а золата! Вабіць ён не толькі прыгажосцю, але і яздой. Усе часткі працуюць адмыслова, і ў дарозе не заначуеш каля такой машыны.

— Дзякуй вам, людзі, у каго такія ўмельныя рукі, — так і хочацца кожны раз сказаць ёй тым, чымі рукамі зроблена яе прыгажуня «Ява»...

...Канчаўся рабочы дзень. Шэсць кантралёраў акружылі Тамарын станок. У іх руках паблісквалі штангенцыркулі, скобы і мікрометры. Яны ўважліва праглядалі кожную дэталю, а інакш і быць не магло: гэта з'ява ў цэху была першай.

На праходзе затрымліваліся рабочыя. І ўсе з адной думкай: «Ну, як у яе атрымалася?»

З заміраючым сэрцам стаяла і сама Тамара. Яна нават баялася моцна дыхаць. Не адрывала вачэй ад гары дэталей.

Ёй здавалася, што канца не будзе гэтым утулкам, якія яна зрабіла сёння. Але старшы кантралёр Сямёнчык, замераўшы апошнюю, сказаў:

— Выдатна! Вось гэта работа!

Нехта спытаў:

— А план як?

— І план перавыканала.

...Шэсць месяцаў паўтаралася доследная праверка, і ніводнай дэталі кантралёры не вярнулі Тамары Новікавай назад. Яна заўсёды здавала ўсе дэталі з першага прад'яўлення. Пасля ўжо ўсю прадукцыю, якую яна вырабляла ў цэху, пачалі прымаць без праверкі.

Яе прыклад перанялі і іншыя. Прыклад ударніка камуністычнай працы.

Гады тры назад Тамара Новіка-

ва падышла да начальніка цэха і сказала:

— Не прысылайце мне больш наладчыка. Сама буду наладжваць станок.

— Упэўнена, што абыдзешся?

— Упэўнена.

— Ну добра. Паспрабуй.

І зноў Тамара справілася. І прыклад яе стаў таксама здабыткам многіх.

У Тамары Новікавай заўсёды ёсць чаму павучыцца. Зараз яна — дыспетчар.

Падрасла і яе дачка Святлана. Яшчэ год — і ў школу пойдзе.

— Яна ў мяне як дарослая. — цешыцца з дачкі маці. — Памагае мне заўсёды...

Жывуць яны дружна і хораша. І радасна глядзець на іх абедзвюх — шчаслівых...

Т. ВЕРАБ'ЁВА

г. Мінск.

КЭСТРЫ

КАлі едзеш са Слуцка ў Старобін, на шаснаццатым кіламетры крыху ў баку ад шасэ, за невялічкім узгоркам відаць бляшаныя і шыферныя дахі дамоў, белыя сцены калгаснага клуба і чорная воданапорная вежа жывёлагадоўчага гарадка. Калі шчыра казаць, дык гэта вёска нічым не адрозніваецца ад шматлікіх суседніх вёсак Слуцкіны і Старобіншчыны. Абапал шырокай вуліцы, на якой застылі слупы з туга напатымі правадамі электрычнасці і радыё, стаяць шэрыя драўляныя хаты. Перад вокнамі, што глядзяць вялікімі шыбамі на вуліцу, ад вясны да позняй восені ў гародчыках цвітуць кветкі. Ды і назва вёскі звычайная, праявістая — Прусы. Але чамусьці, калі, праязджаючы па дарозе, я ўбачу здалёк слуп, на якім дошчачка-ўказальнік сваім вастрыём паказвае ў бок гэтай вёскі, душа пачынае ныць, хочацца павярнуць туды.

Я добра ведаю прускіх людзей. Яны працавітыя, як пчо-лы. Можна ва ўсёй акрузе не знойдзеш такіх кемлівых, як у Прусах. Здаецца, што сама прырода іх шчодро надзяліла талентам. У вёсцы свае муляры, бетоншчыкі, шаўцы, печнікі, сталары. Ды хіба можна пералічыць усе рамёслы, што пад-уладны гэтым людзям. А хто не ведае прускіх музыкантаў? На любым вяселлі звяніць медзь прускага духавога аркестра.

І жанкі не такія, як усюды. Надта ж ужо ўвішныя і спрытныя. Можна і невыпадкова, што гонар для хлопцаў навакольных вёсак узяць дзяўчыну з Прусаў.

Расказаць пра ўсіх немагчыма, хоць і многа хто заслугоўвае гэтага. Пра Марылю Балабу можна кнігу пісаць. Яе ў вёсцы проста называюць нявесткай. Чаму? Быў час, калі ў аднаго бацькі ў хаце сабраліся тры маладухі і ўсе Марылі. Не будзеш жа іх называць па нумарах. Бацька старэйшую Марылю назваў нявесткай. Так і

прыліпла да яе гэта імя. Марыля Балаба не крыўдуе, што яе клічуць так. Наадварот, задаволена. Прывыкла.

Нявестцы далёка ўжо за пяцьдзесят, а выглядае маладзей. Яна чымсьці нагадвае тую прыдарожную бярозу, якая не паддаецца часу: учапілася карэннямі ў сухадол і ні вецер, ні люты мороз не можа скрышыць яе. Яна жыве, расце. Так і Марыля Балаба. Як ні цяжка было ёй у жыцці, але яно не скруціла, не зламала Марылю. Ад яе траіх дзяцей, якія толькі пеша хадзілі пад стол, вайна забрала бацьку. У час акупацыі Марыля карміла партызан. У сорок чацвёртым годзе хадзіла ў адным ярме з валам. А за дваццаць пасляваенных год вырастала столькі льну, што можна было б выткаць ручнік ад Прусаў аж да Масквы. Што датычыць сённяшніх рук, дык яны яшчэ здольны на вельмі многае. Без іх не абыходзіцца ні ў агародзе, ні ў полі. Працуе цётка Марыля, ды яшчэ як. Не кожная маладая патрапіць за ёю.

Алена Баранчык малодшая за цётку Марылю. Але і яе біяграфія — біяграфія калгаса. Працавала яна без аглядкі, калі на працадні давалі грамы і капейкі, шчыра працуе і сёння, калі калгас выйшаў ужо на вялікую дарогу і смела крочыць наперад.

Як ні бушавала вясна, як чэрвень і ліпень ні сушылі зямлю, а восень усё ж прынесла хлебаробу багатыя дары. Збавына парадавала важкім коласам, сады — сакаўным яблыкам і мядовай грушай. Калі адстракаталі ў полі жніўкі, а жанчыны паднялі са сцелішчаў лён, у «Чырвоным Пуцілаўцы» адразу пачалі капаць бульбу.

На двары стаяў верасень. Сонца шчодро пасылала цяпло. Журавель, — жывы барометр, — адчуўшы, што восень будзе цёплая, не спяшаўся з выраем. Нават жаваранак, хоць і позні для яго час, яшчэ заліваўся сярэбраным званочкам у паднябессі. Старшыня калгаса Аляксандр Фёдаравіч Саматохін

За добрую працу паважаюць у калгасе даярку камсамолку Алену Дрыгель.

запрасіў мяне праехаць па калгасных уладаннях, каб паказаць, як ірве зямлю маладая рунь азіміны, якія на дзіва выраслі сёлета цукровыя буракі. Па дарозе мы завярнулі на бульбянае поле. Жанчыны апануты па-летняму. Развярнуўшыся шырокім фронтам, яны штурмавалі навораныя рады бульбы. Працавалі моўчкі, абганяючы адна другую. Толькі тады, калі фурман не ўпраўляўся насіць і высыпаць кашы, жанчыны незадаволены шумелі і пускалі шпількі, каб ямчэй дапачы, як ім здавалася, непаваротлівага хлопца.

Алена Баранчык, быццам камандзір падраздзялення, ішла па сваіх радах уперадзе. Калі мы падыйшлі да жанчын, яна падняла адно каліва бульбоўніку і паказала цуд. На адным каліве вісела каля пятнаццаці клубняў і кожны быў у два кулакі. Яна гэта рабіла без слоў. Але жэст, міміка гаварылі, як задаволены чалавек плёнам сваёй працы, як лёгка ў яго на душы, што зямля так шчодро плаціць людзям.

Радасць Алены перадалася іншым жанкам. Пачалася гутарка пра гаспадарку, пра жыццё. Я падумаў: «Вось дзе агітатар. Без слова, а як запаліла людзей».

Алена іменна такая. Камуніст! Яму заўсёды наперадзе трэба быць.

...У канцы Прусаў жыве Марыя Холад. У свой час бацькі мецільі Марыю ў настаўнікі. Паслухмяная дачка не пакрыўдзіла іх — пайшла ў педвучлішча. І як яна ні хіліла сябе да гэтай прафесіі, усё роўна сэрца адмаўлялася слухаць. Яму цяжка загадаць. Яно выбірае свой шлях і вядзе чалавека па сваёй дарозе.

Сэрца Марыі Холад ляжала да зямлі. Зямлю яна разумела

з маленства. Бывала, бацькі едуць на сваю палоску, а Марыю пад замком пакідаюць у хаце. Дзяўчынка прасіла, плакала, каб і яе ўзялі ў поле. Але слова бацькі было цвёрдае: «Не». Тады Марыя вылазіла праз акно, цягнула за сабою браціка і ішлі на Процераб (так называецца ўрочышча). Тут яна адчувала сапраўдную волю.

Хто яго ведае, можа гэта і быў пачатак таго напластання на душы Марыі, якое дае сябе адчуць на працягу жыцця. З Марыі Холад не выйшла настаўніцы. Яна закончыла сельскагаспадарчую школу і стала аграномам. Зараз Марыя ўзначальвае садова-агародную брыгаду. І тое, што буракі сёлета выраслі, як казаў старшыня калгаса Аляксандр Фёдаравіч, «на дзіва», і галлё яблынь і груш хілілася долу ад важкіх пладоў, і тое, што агуркоў і памідораў не было куды дзяваць, — вялікая доля працы агранома па прызначэнню Марыі Холад.

Памятаю, у калгасе пасадзілі цыбулю. Культура гэта выгядная і высокаўраджайная. Але вопыту ў вырошчванні яе ў калгаснікаў не было. Марыя чытала кнігі, ездзіла вучыцца да людзей. Кожную раніцу яна сядзела на ўчастку і ўсё эксперыментавала. Ідзе аднойчы босая па серабрыстай ранішняй расе, пакідаючы за сабой дзве цёмныя баразны, а цётка Суклюта жартуе:

— Наша брыгадзірка туфлі забылася абуць, ці што?

Марыя спынілася і на ўсім сур'ёзе адказала:

— А ці ведаеце, цётка, што зямлю можна адчуць толькі босай нагой.

— Ой, як праўду кажаш, маё дзіцятка, — згадзілася цётка Суклюта.

Зямлю адчуць! А ці кожны адчувае яе, нават і той, хто змераў гэту зямлю ўдоўж і ўпоперак...

Мусіць, за тое, што Марыя Холад так моцна адчувае зямлю, яе і любяць у Прусах. Камуністы калгаса двойчы выбіралі яе сакратаром пярвочнай партыйнай арганізацыі. І Марыя вядзе за сабою людзей, радуецца, калі на патэльні ў чалавека скварчыць сала, а ў хаце пахне свежым хлебам. Бо хлеб і сала — добрая адзнака жыцця селяніна.

Калі я сустраўся з жанчынамі на бульбяным полі, уважліва прыгледзеўся да іх. Да чаго ўсе яны блізкія і родныя!

Вось Ніна Ганчар. Хораша яна спявае. Але яе ведаюць у калгасе не толькі як салістку. Ніна доіць кароў. Доіць не год і не два, а трынаццаць. Калі дадаць, што Ніне ўсяго трыццаць — зразумела, што гэта за чалавек.

Даярка даярцы розніца. Адна доіць лічыць за рамясло, а Ніна — за творчасць. Рамеснік прыйшоў, зрабіў сваё і пайшоў. Творца — думае, шукае, не спіць. Калі ж такі чалавек знаходзіць тое, што шукаў, радуецца, душа святкуе перамогу.

Ніна прыйшла на ферму, калі каровы давалі столькі малака, як і козы. Тры літры ў суткі!... хоць ты яе на бок кладзі. Тады Ніне многія рэчы былі незразумелы. Чаму, напрыклад, «Рабка» год назад, калі стаяла ў хляве цёткі Матроны, давала ў дзень па вядру малака, а як толькі трапіла ў калгасны статак, забаставала і пачала даваць тры літры. Няўжо ёй паветра тут не падабаецца?

Ніна шукала шляхі павышэння надояў. Яе сяброўкі спяць яшчэ, а Ніна ўжо ідзе на ферму. Кароў чысціць, масаж робіць. На кожную карову сшытак завяла, самыя падрабязныя

весткі сабрала: колькі год жывёліне, колькі дае малака, якой тлустасці. Пасябрала з кнігамі, вывучыла рацыёны, кармавыя адзінкі. Дзяўчаты ідуць да хаты, а Ніна бярэ касу і ідзе касіць падкормку. Вясною папрасіла старшыню калгаса, каб адвялі спецыяльны прыфермскі ўчастак. Пасадзіла буракі, насяяла салодкага лубіну. Каровы атрымалі харч, пайшло малако. Ужо на другі год замест 600 літраў надаіла ад каровы па 800, а там... 1200... 1500... 1800 і так пайшло, нібы па лесвіцы, угору.

А сёння... Кароўнік у калгасе быццам палац: цагляны, чатырохрадковы, з аўтапайлкімі, кармушкамі, механізаванай дойкай. Як і заўсёды, Ніна прыходзіць на працу раней за іншых.

— І што яна робіць у такую рань? — пытаюцца людзі.

Даярцы, калі яна даярка, робіць заўсёды ёсць што.

А калі чалавек робіць, дык і вынікі будуць. Ніна сёлета за дзесяць месяцаў надаіла па дзве тысячы літраў малака ад каровы. Кажы, што надоіць за год па дзве з палавінаю. Вядома, надоіць. Гэта ж кажы не хто-небудзь, а Ніна Ганчар.

Я напісаў аб чатырох жанчынах аднае вёскі. Хаця многіх прозвішчаў і няма тут, але мае слова аб усіх жанчынах з вёскі Прусы.

Калі збіраўца прускія жанчыны, адна да другой звяртаюцца толькі так: «сястрычка мая». Мне гэта падабаецца. І хоць жаночая сям'я ў Прусах вялікая, але сапраўды яны ладзяць між сабою, як сёстры. Таму я назваў свой нарыс «Сёстры».

М. СЕРГІЕВІЧ

Любанскі раён.

Удзельніцы калгаснага хору рыхтуюцца да выступлення.

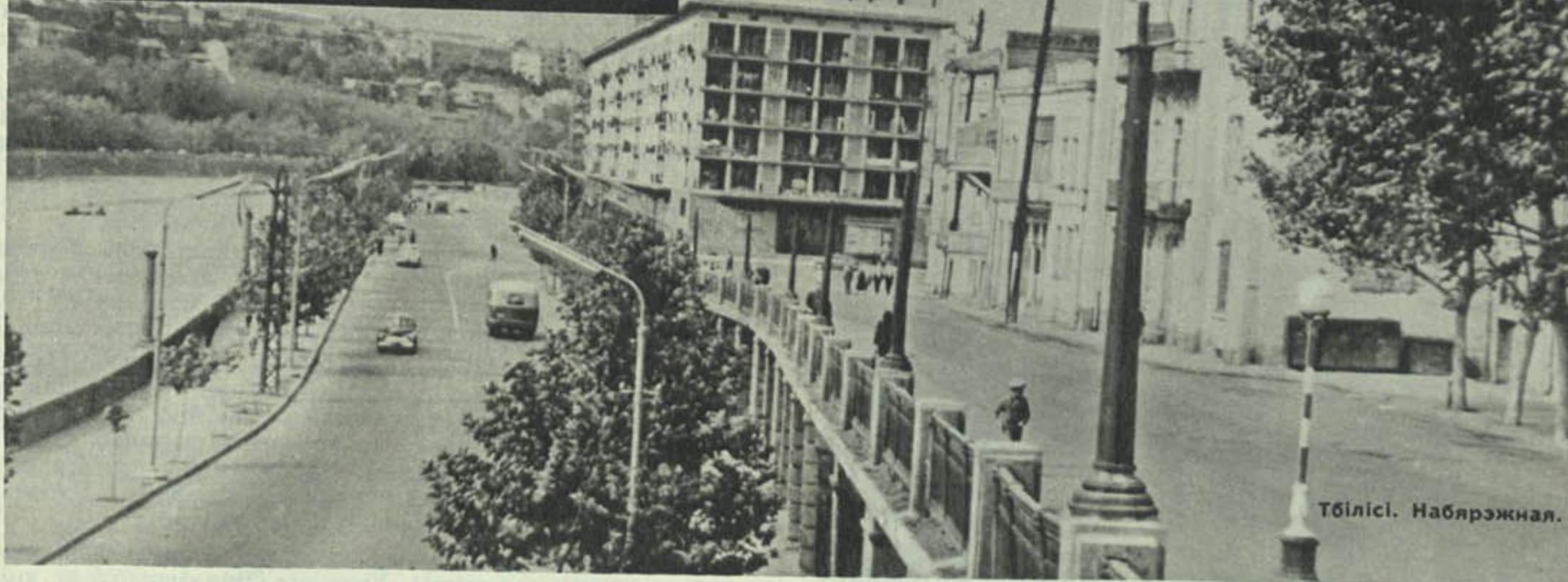
Злева направа: Ніна Ганчар, Марыя Балаба, Алена Баранчык і Марыя Холад.

Фота П. Нікіціна.

НАШ ГОСЦЬ — ЧАСОПІС ГРУЗІНСКІХ ЖАНЧЫН

სამკითხველს პატივს

Тбілісі. Набярэжная.

ЗАПАЛОНЕНАЕ СОНЦА

Апоўначы вецер данёс звон. Гук то слабеў, то ўзмацняўся. У цемры звон здаваўся яшчэ больш трывожным і настойлівым, чым звычайна.

Спрасонку яна, пашукаўшы рукамі, знайшла халат. Устала і, не запальваючы святла, пачала апранацца. Старалася не стукаць. У цемры асцярожна абышла стол і крэслы.

Гумавы плашч вісеў за дзвярыма. Высокія боты стаялі там жа. Ужо апранутая, перад тым, як выйсці, яшчэ раз зазірнула ў суседні пакой. Дзеці спалі.

— Бригадзір, гэі, бригадзір! — закрычалі на двары. Ціна адчыніла дзверы. Хтосьці высока трымаў запалены ліхтар. У яго святле кружыліся вялікія белыя сняжынкі.

— Бачыш, які снег, бригадзір!

Ціна зачыніла за сабой дзверы і хутка сышла па лесвіцы.

У вокнах суседніх дамоў запальваліся агні. Адчыняліся дзверы, і захутаныя ў плашчы цені хутка збігалі ўніз. Ліхтары, нібы светлячкі, мільгалі ў цемры.

На плантацы ўжо было некалькі рабочых. Услед за ёй прыйшлі і іншыя.

На лімонных дрэвах ляжаў снег амаль у пядзю таўшчынёй. Плечы, рукі людзей бялелі ад снегу.

Сабралася ўся бригада. З ліхтарамі ў руках пераходзілі ад дрэва да дрэва, страсалі снег з лімонных, апельсінавых і мандарынавых дрэў. Вызваленыя ад снегу, яны зноў выпроствалі свае галінкі.

А снег усё ішоў. Усю ноч вялі бясконцы карагод вялікія пушыстыя сняжынкі. Усю ноч страсалі з дрэў снег рабочыя. Крыху адпачывалі і зноў браліся за справу.

Снег перастаў ісці толькі пад раніцу. За ноч ні ў аднаго дрэва не паламаліся галінкі. Бригадзір пайшла дадому стомленая, але задаволеная.

Для канторы дырэктар размаўляў з галоўным аграномам. Ubачыўшы Ціну, павярнуўся да яе:

— Як справы, бригадзір? Атрымала хрышчэнне?

Канстанцін Герыя таксама не спаў усю ноч. Але ішоў ён лёгка, молада. Нягледзячы на стомленасць, заўсёды ён выглядае бадзёрым, імклівым, неўгамонным. Калі ён

што-небудзь расказвае або слухае, застаецца ўражанне, што ён толькі што прысеў, але энергія, якая б'е цераз край, не дае яму пасядзець больш, паслухаць, пагутарыць.

Ціна ведае іншае — ён умее і слухаць.

* * *

...Усяго некалькі месяцаў таму назад Ціна сядзела ў яго кабінёце. Ёй было сорамна, што даводзілася расказваць пра сваё жыццё гэтаму зусім чужому чалавеку. Было сорамна, што ў яе дрыжалі рукі і яна ніяк не магла авалодаць сабою.

Дырэктар уважліва слухаў яе. У яго вачах не было жалю. Іменна гэта памагло ёй расказаць усё.

Канстанцін Герыя ўстаў і пачаў хадзіць па пакоі. Нарэшце, спыніўся перад Цінай.

— Ну, і чаго ж ты баішся? Спалохалася, што не зможаш выгадаваць траіх дзяцей? А яшчэ аграном. Добра зрабіла, што прыехала да нас. І дзіцячы сад у нас ёсць і яслі. Не зусім яшчэ добра ўсё з кватэрамі, але і гэта хутка ўладкуецца. Паселім пакуль вас у нашу гасцініцу.

Уваходзілі і выходзілі з паперамі людзі. Дырэктар спрачаўся, жартэваў з імі, часам злаваў. Як толькі вызваляўся, працягваў гаварыць з Цінай.

Ніколі не забудзе Ціна гэту размову. Ад дырэктара яна выйшла выпрастаўшыся, з узнятай галавой.

Праз некалькі дзён яна з дзецьмі перасялілася ў Гульрыпшы. Спачатку жыла ў гасцініцы, а потым атрымала двухпакаёвую кватэру. У саўгасе імя Ільіча не было месца агранома. Яна пачала працаваць бригадзірам-агрэхнікам.

...Ціне даручылі кіраваць першай бригадай. Добрая трапілася бригада. Людзі працавітыя, прыслухоўваліся да яе заўваг. Бачылі, што яна не шкадуе сябе, і самі працавалі заўзята. Пазалетась бригада заваявала пераходны сцяг за перавыкананне плана. Таму ў Маскву на выстаўку паслалі бригадзіра Ціну Эсартыя і работніцу Ганну Сідарэнка. А летась дабіліся яшчэ больш высокіх паказчыкаў. Замест прадугледжаных планам сямісот тон мандарынаў саўгас атрымаў тысячу дваццаць пяць тон; замест сямісот тысяч лімонаў — мільён чатырыста пяцьдзесят тысяч штук. Прадалі дзяржаве сорок сем тон апельсінаў замест дваццаці пяці тон, сто восем тон вінаграду замест васьмідзесяці.

У мартэнаўскім цэху Рустаўскага металургічнага завода.

І Ціна ганарылася, што ў Ачамчырскім раёне саўгас імя Ільіча перадаваў. А сярод брыгад саўгаса самая перадавая—яе брыгада.

* * *

Гэтай вясной Канстанцін Герыя выклікаў да сябе Ціну. Завёў размову пра тое, што адстае другая брыгада. Намякнуў, што там патрэбен добры кіраўнік. Ціна здагадалася, да чаго хіліў ён размову. Хіба яна магла адмовіць? З таго дня Ціна Эсартыя кіруе другой брыгадай. Тут адных цытрусавых 28 гектараў, 7 гектараў фруктовага саду, гектар агароду.

Без адпачынку працуе другая брыгада. Нельга не працаваць, калі бачыш, як добра за гэта плаціць прырода, як кожнае зярнятка, кінутае ў зямлю, дае небывалы ўраджай.

Фруктовыя дрэвы гнуцца пад цяжарам плоду. Нават папаратнік паабапал дарог вышэй чалавечага росту.

У брыгадзе сорок чалавек, з іх трыццаць пяць жанчын. Працуюць у вінаградніку, у садзе, на агародзе. А Ціна ідзе то на адзін участак, то на другі. Хочацца ёй, каб усё тое, што вырасціць яе брыгада, было самае лепшае.

Праца рабочых добра аплачваецца. На колькі працэнтаў перавыканаеш план, столькі працэнтаў налічаць да зарплаты. У канцы года атрымаеш і прэмію. У магазінах саўгаса па льготных цэнах прадаюцца атрыманыя тут жа, у саўгасе, прадукты, фрукты. На тэрыторыі саўгаса штогод вырастаюць новыя ўтульныя катэджы. Рабочыя атрымліваюць дзвюх- і трохпакаёвыя кватэры.

Тут па закону работа пачынаецца ў восем гадзін раніцы і канчаецца ў чатыры. Увечары Ціна бярэцца за кнігі і часопісы, і да поўначы не гасне святло ў вокнах яе новага беленькага дома.

Гэты дом пабудавалі зусім нядаўна. На вяршыні зялёнага ўзгорка стаіць катэдж і быццам саромеецца сваёй белізны. Дзеці да гэтага часу не могуць прывыкнуць да новага дома: на досвітку ўсхопліваюцца з пасцелі і, праціраючы вочы, бягуць на двор, каб яшчэ раз паглядзець, як іх дом сустракае ўсход сонца.

Дом новы. У чатырох пакоях яшчэ не высахла пафарбаваная ў чырвоны колер падлога.

Дзеці могуць без стомы глядзець, як іх прыгожы домік палоніць сонца. У іх сэрцах прачынаецца нязвяданае яшчэ пачуццё гора: вось іх дом, але яго будаваў не бацька, дом пабудавалі людзі іх маці, лепшаму брыгадзіру саўгаса. Бацька жыве недалёка, але чым болей часу мінае, тым усё больш чужым і далёкім становіцца ён для дзяцей. І ў іх сэрцах для яго ўсё менш застаецца месца...

— А цяпер пойдзем мыцца, а то спознімся,—гаворыць Нугзар.

Манана і Віталій паслухмяна ідуць за ім. Паснедаўшы, зачыняюць дзверы і бягуць па сцежцы, якая вядзе ў саўгас.

Ля канторы стаіць легкая машына. Дырэктар штосьці паказвае брыгадзірам. І маці таксама сярод іх.

— Мама!..—крычыць Віталій.

Нугзар і Манана цягнуць яго за рукаў:

— Цішэй, мама занята!

Віталій змаўкае, але далей ісці ўжо не хоча. Дырэктар глядзіць у іх бок.

— Куды накіроўваецца ваш атрад?—смяецца ён.

Маці бяжыць да дзяцей.

— Нічога не забылі?—пытае яна ў іх.

Нугзар і Манана, махаючы ў такт хадзе сумкамі, горда праходзяць каля дзіцячага сада, толькі Віталій уваходзіць туды. На парозе ён абарочваецца і глядзіць маці ўслед.

Ціна махае яму рукой і збягае з прыгорка ўніз.

Яна бяжыць да свайго ўчастка, дзе пад пяшчотным асеннім сонцам млеюць мандарынавыя, лімонныя і апельсінавыя дрэвы. Бяжыць, як дзяўчына на сустрэчу з каханым. Участак блізка, вось за гэтым паваротам. Ціна адчувае, як сэрца яе запаўняе ціхая радасць, калі яна бачыць гэтыя цяжка апушчаныя зялёныя галіны, на якіх золатам ззяюць цытрусy. Ззяюць, як тысячы, сотні тысяч запалоненых сонцаў.

Н. БАРАТАШВІЛІ

ХІРУРГ

Яна сядзіць за сваім рабочым сталом, крыху нахіліўшыся ўперад. Так і здаецца, што яна зараз спытае:

— Што вас турбуе?

Але я кажу, чаго прыйшла, і яна ўсміхаецца.

— Што вас цікавіць пра мяне?

Баюся, каб наша гутарка не атрымалася залішне афіцыйнай. Тое-сёе ведаю з жыцця гэтай жанчыны, таму размову пачынаю я.

Яна сядзіць спакойна. Толькі блакітная жылка на яе шыю яшчэ больш цяжэй. Позірк яе накіраваны кудысьці далёка, нібы яна нешта бачыць там, за мной. І я ўжо рада, што пачала іменна з гэтага.

...Фінская вайна.

Птушкі замярзалі на люту ў тую зіму далёкага 1939 года. Ад марозу трэскаліся каменні, мяцеліца засыпала снегам наспех пастаўленыя дзесьці паміж Кексгольмам і Вііпуры палаткі палявога шпіталю. Вецер налятаў на палатняныя сцены, і палаткі нібы рваліся ўзляццё. Мігцелі прымацаваныя да тоўстых жалезных колаў электралампачкі. Вецер злосна завываў, абрушваючыся на дах. Дзесьці недалёка рваліся снарады.

...У палатцы, на аперацыйным стале стогне ранены салдат. Дар'я Іванаўна Беражыяні коратка аддае загад. Санітаркі глядзяць на яе рукі. Гэтыя дзіўныя рукі дастаюць кулю з хрыбта...

Цяжкая аперацыя закончана. Салдат ледзь чутна гаворыць:

— Доктар, а нашы... як нашы?

Колькі раненых так глядзелі ёй у вочы, усіх і не злічыць і не ўспомніць.

— Адпачніце, прафесар, а то сіл не хопіць! — гаворыць галоўнаму хірургу камісар шпіталю, Герой Савецкага Саюза Бегаулеў.

— Я ж яшчэ не агледзела ўсіх раненых!

* * *

...Яна расла ў Гурыі, у горадзе Азургеці. Расла звычайна, не адрознівалася ад сяцёр. Маці корпалася ў агародзе, але вечарамі яна абавязкова чытала газету рэзам з бацькам. Ім бы зрабілася смешна, калі б у 1897 годзе ім казалі, што іх нованароджаная маленёк Дакуша будзе некалі першай у Грузіі жанчынай доктарам медыцынскіх навук.

Калі яна падрасла, старэйшыя сёстры ўзялі яе спачатку

ў Кутаісі, затым у Батумі. Там яна скончыла гімназію.

...У маленькім пакойчыку Тбіліскага акруговага суда сядзела дзяўчына і друкавала на машыцы. Пальцы працавалі машынальна, а думкі былі далёка, там, у бальніцы, дзе людзі ў белых халатах, дзе робяцца аперацыі.

1917 год... Вечарамі яна бегала ў шпіталь, размешчаны ў будынку цяперашняга сельскагаспадарчага інстытута. Яна вучыла салдат азбучы, даглядала раненых, распытвала, прыглядалася, як лечаць дактары.

І калі на жаночых курсах адкрыўся медыцынскі факультэт, Дакуша першая прыйшла туды вучыцца. А для таго, каб пражыць, працавала. Працавала і вучылася ўпарта. Часам працяналася ўначы і як бы чула нечы насмешлівы голас:

— Жанчыне быць хірургам?! Тады яна ўпарта падцінала губы і бралася за кнігу.

Свабодна дыхала толькі ва ўніверсітэце, калі ўваходзіла ў памяшканне кафедры аперацыйнай хірургіі тапаграфічнай анатоміі, лавіла спакойны позірк прафесара Кахіяні. Вось тады яна верыла ў сябе, і пачынаўся новы дзень, поўны пошукаў і надзей...

...Засталіся ззаду тры гады работы ў прафесара Мачаварыяні, лячэбныя экспедыцыі ў Аджарыю, вынікам якіх была новая, значная навуковая праца.

* * *

...Шчаслівы чалавек, калі ёсць што ўспомніць яму, успомніць пра добрае. Прыемныя ўспаміны аб гарадах, дзе пазнаваў штосьці новае, дзе рос і загартуваўся. Хоць гэтыя ўспаміны навяваюць часам крыху і смутку. Напэўна таму, што ўсё-такі гэта толькі ўспаміны...

Гляджу на гэтую пасівелую ўжо жанчыну. Вочы яе блішчаць, але ў іх усё ж праглядае ледзь прыкметны смутак — гады ідуць... Яна паказвае фатаграфіі сваіх настаўнікаў, калег — прафесара Джанелідзе, акадэміка Віктара Шаўкуненка, Аляксея Спяранскага, Барыса Дайнікова. З пажаўцелых ад часу здымкаў на мяне глядзяць чужыя твары. І я думаю пра тое, якія блізкія яны гэтай жанчыне, што разам са мной разглядае іх так, быццам бачыць упершыню.

*Асцярожна паклаўшы здымкі, яна расказвае пра гады, праведзеныя ў Ленінградзе з гэтымі віднымі вучонымі. Выні-

кам дружбы з імі была праца Дар'і Беражыяні — «Інервацыя чэрвепадобнага адростка і яго змены пры запаленчых працэсах». Маладая вучоная ў 1935 годзе абараняла гэту працу на публічным пасяджэнні вучонага савета ў Тбілісі на атрыманне звання доктара медыцынскіх навук.

Пазней, працуючы асістэнтам у прафесара Ал. Цулуکیدзе, яна захапілася палявой хірургіяй і была паслана ў Ленінградскую медыцынскую Акадэмію імя Кірава. Там яна неўзабаве атрымала дацэнттуру па палявой хірургіі на факультэце педыятрыі і сангігіены.

Надышоў 1939 год, і Дар'я Іванаўна добраахвотнікам пайшла на Фінскі фронт... Ордэн Чырвонай Зоркі быў узнагародай хірурга Беражыяні ў падзяку за бяссонныя ночы, за выратаванне жыццяў сотням людзей, за тое, што мы перамаглі.

1941 год застаў яе ў Тбілісі. Хірургічнае аддзяленне першай гарадской бальніцы... І людзі, спакутаваныя ў агні вайны, людзі ў салдацкіх шынях...

І зноў бяссонныя ночы, зноў цішыня белых палат, зноў слёзы. А часам і ўсмішка, удзячная ўсмішка салдата. А колькі было пісьмаў, салдацкіх пісьмаў, складзеных трохкутнікам. «Дарагая Дар'я Іванаўна, вялікае вам дзякуй...», «Дарагая, вы выратавалі майго адзінага сына...» — так пачыналіся многія пісьмы.

Гэта загартувала яе волю, давала сілы. І тое яшчэ, што пасля кожнай аперацыі аслабелая салдацкая рука шукала моцную і пшчотную жаночую руку, руку Дар'і Беражыяні.

1945 год. Зноў хірургічнае аддзяленне. Толькі цяпер прафесар Беражыяні гаворыць усміхаючыся: — Каб ніколі ўжо больш не прывозілі да нас у бальніцу людзей у шэрых шынях.

...Пра сябе яна можа расказваць яшчэ вельмі шмат: што яна дэпутат Вярхоўнага Савета Грузінскай ССР, што яна намеснік старшыні Таварыства хірургаў Грузіі. Расказваць, як яна любіць тэатр, мастацтва, як бегала некалі разам з Вано Сараджышвілі на канцэрты Собінава, як нядаўна, як дзяўчынка, прабралася на «Атэла» Вахтанга Чабукіяні...

* * *

Дар'я Іванаўна глядзіць на гадзіннік. У адзінаццаць пачынаецца абход. Яна дае мне белы халат, збірае ўрачоў і ідзе ў палаты. Раней за ўсіх заходзіць да тых, хто толькі паступіў, падрабязна распытвае, аглядае.

— Ты яшчэ тут? — усміхаецца

ца яна камусьці і тут жа сядзіцца на крэсла. Паглядзець пасляаперацыйнага хворага, паціпаць з урачамі.

...Вось ляжыць дзяўчынка з моцнымі апёкамі. Абвараныя і распухлыя рукі, ногі, усё цела. У яе змучаны ад болю твар... Пры з'яўленні прафесара Беражыяні на гэтым твары, праўда, усяго толькі на секунду, паяўляецца ўсмішка. Прафесар доўга сядзіць каля хворага, цярдліва тлумачыць, як разгануць калена.

Д. Беражыяні.

— Яшчэ крыху, яшчэ... Вось так... Аказваецца, можаш!

А калі адыходзіць ад дзяўчынкі, гаворыць дзяжурнаму ўрачу:

— Зусім не можа разгануць. Абавязкова зрабіце ванну. Няхай крычыць, капрызіць, але нагу трэба разгануць!

Яна падыходзіць да кожнага ложка, і хворыя адчуваюць яе цяпло.

...Дар'я Беражыяні зноў сядзіць за сваім рабочым сталом. Здаецца, я яе распытала пра ўсё ўжо і на ўсё атрымала адказ. Але яна ўспамінае яшчэ сваіх выхаванцаў, былых і цяперашніх. Гаворыць аб прафесару Аўтандыле Кутубідзе, Гіго Бакерыя, Даціко Гелавані, Шалве Гурцкая, Ціне Эрыставі і аб многіх, многіх іншых. І, успамінаючы пра кожнага з іх, быццам зноў праходзіць з кожным яго шлях. Потым гаворыць і пра тых, хто толькі ў мінулым, пазамінулым годзе прыйшоў у медыцынскі інстытут, хто цяпер ідзе па гэтаму старому, але заўсёды новаму шляху.

* * *

...У аўдыторыю ўваходзіць прафесар, хірург — Дар'я Беражыяні. Уваходзіць строга. За сталамі прыціхаюць дзяўчаты і юнакі. І ніхто не скажа цяпер са здзіўленнем:

«Жанчыне быць хірургам?!»

Лія ГАГІШВІЛІ

Тамара Тавадзе.

ЗА ЯЕ

У 1942 годзе, калі ў тыле патрэбны былі рабочыя рукі і мужчын замянялі жанчыны, на чале калгаса паставілі смуглявую працавітую дзяўчыну. У яе не было вопыту, затое былі энергія і любоў да працы. Дзень і ноч яна заўзята займалася калгаснымі справамі, і маці пачала ўжо баяцца, што ў дачкі не хопіць часу падумаць пра ўласную сям'ю. Але ў свой час прыйшло каханне, з'явілася сям'я.

ГАВОРАЦЬ

Імя гэтай дзяўчыны — Тамара Тавадзе. Цяпер яна — маці дарослых дзяцей. І сівізна ўжо кранула яе скроні. Але характар жанчыны не змяніўся. Па-ранейшаму яна любіць свой калгас, па-ранейшаму дзень і ноч думае пра грамадскія справы.

Гаспадарка расла, мацнела. Бу-

СПРАВЫ

давалі фермы для буйной рагатай жывёлы, потым цялятнік, сіласную вежу, свінаферму, памяшканне для шаўкаводства, склады, кантору, клуб, асфальтавалі дарогі.

Пералічваць лёгка. А з якімі цяжкасцямі ўсё гэта рабілася, колькі нястомнай працы патрабавалася!

Мы пайшлі на ферму. Там была толькі адна даярка. А больш і не трэба, бо на ферме ўсё механізавана. Жывёлу выгналі ў поле, а стойлы чыстыя-чыстыя, нават не верылася, што тут толькі што было 55 кароў.

Багаты ўраджай і максімальная аплата працадзя з самага пачатку сталі першым клопам старшыні. Умелым кіраўніцтвам яна заслужыла любоў, давер'е і павагу калгаснікаў.

Каб дапоўніць партрэт старшыні, трэба расказаць гісторыю з пераходнымі чырвонымі сцягамі.

Першы сцяг калгас заваяваў у 1944 годзе. Гэта была рэспубліканская ўзнагарода за высокі ўраджай збожжавых і агародных культур. З таго часу раённы пераходны Чырвоны сцяг назаўсёды застаўся тут, у сяле Санаварда.

У 1958 годзе санавардаўцы выклікалі на сацыялістычнае спаборніцтва калгас імя Леніна Баускага раёна Латвійскай ССР, перамаглі ў спаборніцтве і да сваіх «трафеяў» прыбавілі яшчэ і Чырвоны сцяг Баускага раёна.

Атрымліваць высокія ўраджаі стала законам для калгаснікаў. Узяць хоць бы мінулы год. Надвор'е было дрэннае, але санавардаўцы атрымалі ўдвая большы ўраджай у параўнанні з іншымі калгасамі раёна і перавыканалі план продажу прадуктаў дзяржаве. На працадзень выдалі па 4 рублі грашыма і па кілаграму збожжа.

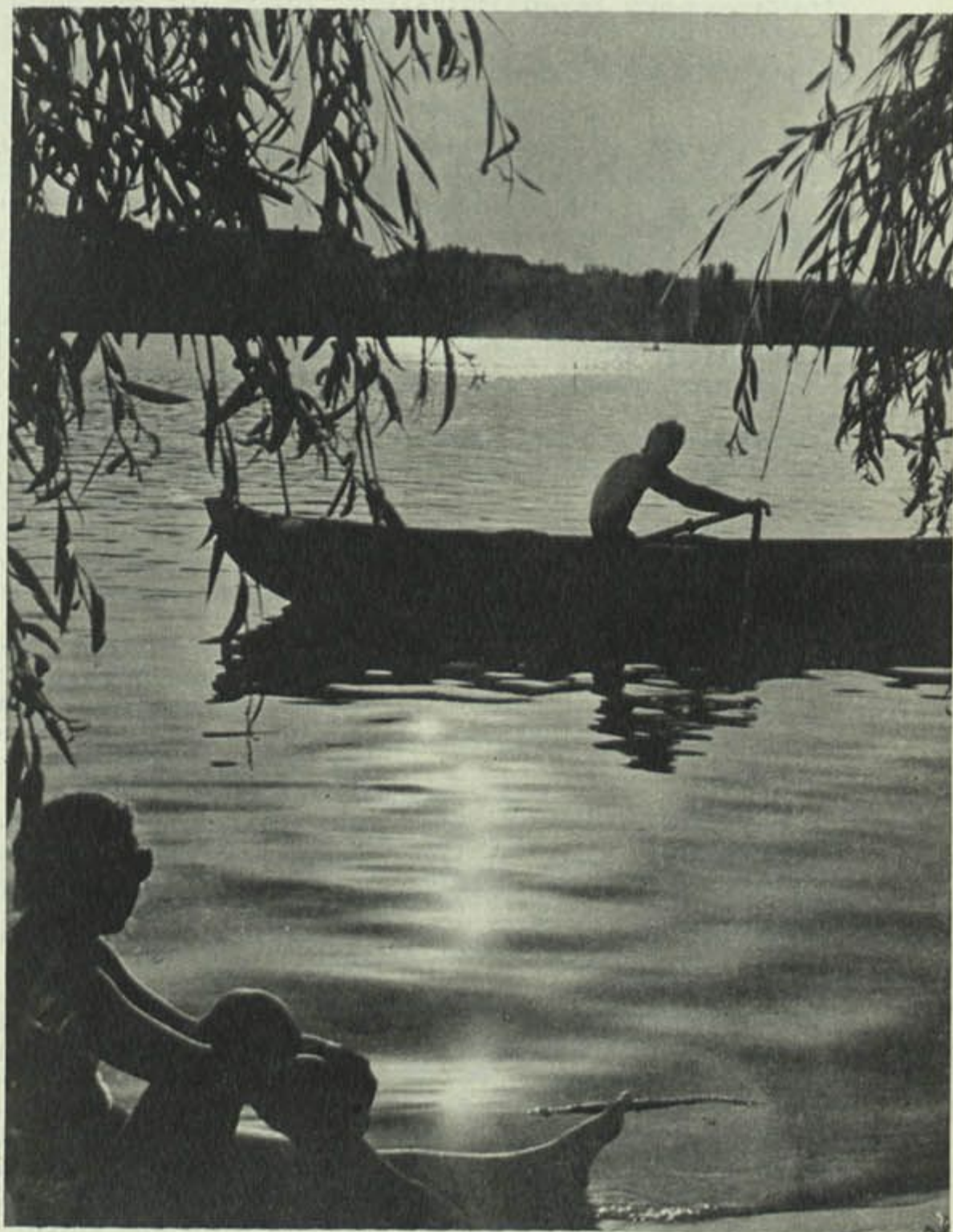
28 цэнтнераў кукурузы на гектар, 16 цэнтнераў соі, 19 цэнтнераў фасолі, 2300 кілаграмаў малака ад кожнай каровы, 77 кілаграмаў мяса — такія паказчыкі.

Тамара Тавадзе — энергічны і прынцыповы старшыня, яна з цвёрдасцю пераадолюе любыя цяжкасці.

Нора НАРАКІДЗЕ

Калгас імя Кіквідзе.

Возера Лісі.

ЁЙ ПАВАГА АД ЛЮДЗЕЙ

З пагорка вёску Багдзюкі відаць як на далоні. Унізе цячэ вузенькі, амаль непрыкметны ручай. Вясной паводка напаўняе яго, ператварае ў рэчку вясёлую і бурлівую. Хоць ты масты будуй, бо ўброд не праройдзеш. Але гэта толькі вясной... Улетку ручай высыхае, мо ад смутку па цяністых дрэвах? Калісьці побач шумеў лес, цяпер ён адступіў ад Багдзюкоў...

Паабапал доўгай вуліцы, што пралягла з канца ў канец вёскі, прысады. Хаты адскочылі ў глыб двароў, прыкрыліся ад цікаўнага вока кустамі бэзу, разгалістымі дрэвамі. А гэты беласценны дом добразычліва пазірае проста на вас вялікімі празрыстымі вокнамі. Ён не хаваецца за высокім частаколам.

— Гэта і ёсць дом Валянціны Сідзінеўскай, — паказалі мне.

Гаспадыня яшчэ не старая жанчына ў паркалёвай сукенцы, павязваючы хустчынкой, завіхалася ля пліты.

— Хутка сын на абед прыедзе, а я трошкі прыпазілася. Вы ўжо, калі ласка, пачакайце хвілінку.

Я сяджу ў светлым утульным пакоі. Адчынены дзверы ў спальню, а далей відаць яшчэ пакой. Чысціня, парадак. На падаконніках весела гараць кветкі, слепаць белізной падкрухмаленыя, тугія фіранкі. Ложкі засланы вясёлкавымі поцілкамі-перабіранкамі. Нібы луг пад летнім сонцам, прэсцяць жоўтым, малінавым, сінім. Гляджу на гэтыя перабіранкі і думаю: не толькі цярпліваць і вялікая працавітасць патрэбны, каб выткаць гэткае хараство — патрэбны ўмельства, густ, пачуццё прыгожага.

Валянціна Міхайлаўна ўваходзіць, выцірае рукі фартухом і ад ласкавай усмешкі маладзее яе твар.

— Дык вам да спадобы мае коўдры? А я думала, што гарадскія больш любяць капы, фабрычныя дываны. Ды і я скажу: каб раней у магазінах было столькі ўсяго, як цяпер, і за невялікія грошы, то хіба я сляпіла б вочы над гэтымі перабіранкамі?

Але вочы жанчыны не скрываюць гонару: бачыш, выткала! Паспрабуй вось такое зрабіць!

І мне раптам уявілася, як доўгімі зімовымі вечарамі яна прадзе і прадзе бясконцую нітку, а напрудвесні сядзе за кросны — хатні «ткацкі аграгат».

Так яно і было.

Дзяўчыне рана давялося гаспадарыць. Маці захварэла, калі Валі споўнілася дзесяць год, ды так і не ўстала з пасцелі. У сям'і пяцёра дзяцей. Валя старэйшая. Трэба ўсіх абмыць, апрануць. Лёгка сказаць — апрануць, тады ўсё шло з дамадканага.

— Я ні ростам, ні сілай пахваліцца не магла, — успамінае яна. — Сяду, бывала, за кросны — ногі не дастаюць да падножак, дык я стоячы кідаю чаўнок, стукаю бёрдамі. Глядзіць на мяне бацька і кажа: — «Дай памагу, дачушка». А ў самога яшчэ горш выходзіць. І смех, і гора. Сумна ўспамінаць тыя гады, але і забыць нельга, — Валянціна Міхайлаўна расказвае і расказвае гучным маладым голасам, весела пабліскаючы вачыма, хоць і невясёлыя былі тыя гады, пра якія яна цяпер успамінае.

Тады не да перабіранак было. Ткала палатно на сарочкі ды на ручнікі. Пачала ткаць прыгожыя поцілкі, калі ўжо ўласную сям'ю займела. Замуж пайшла ў цяжкі ваенны год, каб выратавацца ад нямецкага палону: замужніх акупанты не вывозілі ў Германію. На шчасце, чалавек ёй трапіўся добры, душэўны. У 1944 годзе Андрэй пайшоў на фронт, пакінуўшы маладую жонку з маленькім Міхаськам. Вярнуўся праз год пасля ранення інвалідам.

— Не работнік ён, — думала Валянціна, і сэрца сціскалася ад жалю. А ўголас падбздэравала:

— Нічога, Андрэйка, я работы не баюся. І араць, і касіць умею. Не прападзем.

Неўзабаве калгас арганізаваўся. Жыць і працаваць стала лягчэй.

— І вось бачыце — жывём! — вочы ў жанчыны заіскрыліся шчасцем, яркім румянцам пакрыўся твар.

Так, жывуць! Па ўсяму відаць — жывуць хораша і дружна. У Сідзінеўскіх чацвёрта дзяцей. Міхась пасля дзесяцігодкі працуе шафёрам у калгасе. Вера сёлета скончыла адзінаццаць класаў, не паступіла ў інстытут, пакуль памагае маці і зноў жа рыхтуецца паступаць. Валя вучыцца ў дзевятым класе. Ён добра іграе на акардэоне і спявае. «Можа артыстам будзе», — марыць маці. Меншай, Зоі, ужо чатырнаццаць.

Дочкі і гаспадарца ў доме і наводзяць чысціню. І муж памагае як можа. Сама Валянціна Міхайлаўна мала бывае дома — усё больш на ферме. Але ўвечары сям'я збіраецца разам, і хутка пралятаюць гэтыя нядоўгія гадзіны за шчырай гутаркай, за чытаннем (трэба ж усе газеты прагледзець). А яшчэ ўрокі правярыць у школьнікаў, і не паробленыя зранку дробныя, але такія важныя справы зрабіць.

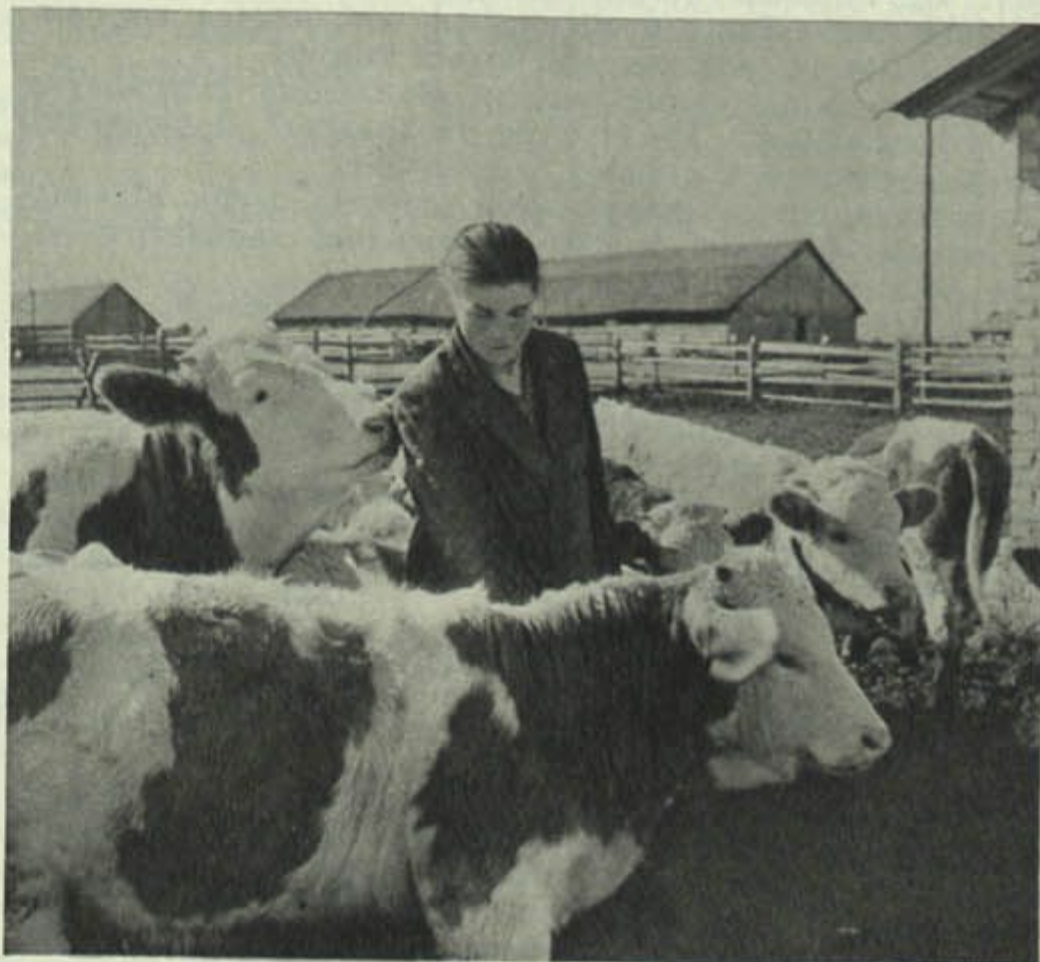
Нічога яна не можа рабіць напалавіну, абы-як. Працавала ў брыгадзе — была там самая старанная: ці то палюць, ці то жаць, ці то з канём управіцца — усюды была першая. Стварылі ў калгасе свінаферму, і найбольш працавітых жанчын назначылі жывёлаводкамі. Так прыйшла на ферму і Валянціна Міхайлаўна.

Праўду кажуць, што ўсякая справа людзямі славіцца. Праз некаторы час свінарнік, дзе працавала Сідзінеўская, нельга было пазнаць — сцены пабелены, вокны памыты, клеткі вычышчаны. Клопаты і стараннасць прынеслі поспехі: парасяты прыбывалі ў вазе на 600 грамаў за суткі. І паляцела слава аб лепшай свінарцы калгаса «Першае мая» Валянціне Міхайлаўне Сідзінеўскай па ўсім раёне, па ўсёй Гродзеншчыне. Сем гадоў была свінаркай. Вялікі статак парасят выкарміла. А калі калгас перайшоў на вытворчасць дзяшовай ялавічыны, Сідзінеўская згадзілася працаваць на адкорме буйной рагатай жывёлы.

Я іду на скацінны двор у Вайцяхоўшчыну, на цэнтральную сядзібу. Там працуе Валянціна Міхайлаўна. Памяшканне не новае, але светлае, чыстае, падлога пасыпана пілавіннем, у кармушках свежы корм.

Па 900 грамаў прыбываюць кожны дзень цяляты Ольгі Верас з саўгаса «Азарычы» Калінкавіцкага раёна.

Фота І. Змітровіча.

НА ПАРОЗЕ БУДУЧЫНІ

Мікола ЛОБАН

(Урывак з рамана)

Мал. Ю. Пучынскага

Не спала Параска ўсю ноч. На гэты раз не бандзюкі трывожылі яе, думкі агарнулі яе жаночую галаву: жыць як адной? А ўчора яшчэ на сходзе мужчыны падурнелі ды выбралі яе старшынёю сельсавета. Што яна, бабай будучы, зробіць у тым сельсавеце? Хіба дзяцей адцурацца? А ў галаву як улезла — на дэлегацкім сходзе гаварылі: «Кожная кухарка павінна ўмець кіраваць дзяржавай». А вой, а вой, ну і здумалі ж! Баба ўжо накіруе. Сельсаветам — то яшчэ што, а вот як падурнеюць ды старшынёю рэўкома або Саўнаркома выбіруць, вот тады яна прапала.

Ледзь дачакалася раніцы, з плачам у рэўком пабегла:

— Не буду! Знімайце мяне! Не буду!

Старшыня рэўкома і гэтак і так, і паможам і падкажам, а яна і не блізка. Нарэшце ўзлаваўся старшыня:

— Такі ж і праўда знімаць трэба: баба ёсць баба, слова не дае сказаць.

На валасным двары зайграла Андролікава капэла. Старшыня рэўкома даў знаць Парасцы, што яму ісці трэба. Аж з таго канца з-пад царквы папрыбгали: малыя паслухаць музыку, дарослыя паглядзець, як добраахвотнікаў у Чырвоную Армію праводзіць будучь.

Цікавей за ўсё было, што сярод гэтых добраахвотнікаў быў і Андрушка Шэмет. Маці слязьмі залівалася, начальнікаў прасіла прагнаць яго, яшчэ малы, а Андрушка стаў цвёрды і рашучы. Усё ў ім гаварыла: хай хоць агонь з неба падае, то пайду. Калі выстраіліся ў калону — не многа, чалавек дваццаць, — Мацвей зайшоў, узяў Андрушку за руку і выцягнуў адтуль. А Андрушка быў ужо не такі маленькі, каб паддацца, на віду ва ўсіх пабіліся. Мацвей Андрэю губу разбіў, той, сплёўваючы крывёю, вярнуўся на сваё месца.

Доўга гаварылі з ганка — Андрушка не чуў, пра што: ён штохвіліны абціраў губу, глядзеў сабе пад ногі, баючыся зірнуць управа, каб не сустрэцца з вачамі мацеры. А яна тут недалёка стаяла і з'ядала яго сваім позіркам. Што б яму цяпер сказала маці? Не ідзі, Андрушка, чаго ты шукаеш на сваю галаву шыбеніцу?

Але не на сваю галаву Андрушка шукаў шыбеніцу, ішоў ён шукаць шыбеніцу сусветнай буржуазіі. А хто такая сусветная буржуазія? Кулакі, генералы, паны і капіталісты. Гэта ён цвёрда знаў, сярод ночы пабудзі яго ды запытай, то ён скажа. І больш за ўсё ён не любіў кулакоў.

Увага вярнулася да Андрушкі, калі з першага раду выйшаў хлопец у незапаясанай кашулі і лапцях, узышоў на ганак і пачаў гаварыць:

— Мы, сяляне Некрашоўскай воласці, самі ідзем у бальшавіцкую армію ваяваць з буржуазіяй, і да таго часу, пакуль

Цераз увесь кароўнік — праход, паабাপал яго стаяць гадаванцы Сідзінеўскай. Яна даглядае 86 бычкоў і выбракаваных кароў. Валянціна Міхайлаўна захапляецца новай сваёй работай, не шкадуе часу і клопатаў.

— Асабліва цяжка даваўся спачатку. Першая партыя маладняку, якую пастаўшчыкі перадалі калгасу на адкорм, была такая занядбалая, што ледзь трымалася на нагах. Паўгадавыя бычкі важылі як трохмесячныя, — успамінае яна. — Такія былі слабыя, што мусіла паступова прывучаць іх, каб паядалі больш кармоў.

Кожную раніцу ў пяць гадзін Валянціна Міхайлаўна ўжо ў кароўніку. Як тут яе гадаванцы? Пачынаецца чыстка кармушак і станкоў, кармленне.

Кормазапартнік не выключаўся цалюткі дзень. Даглядчыкі варылі і таўклі бульбу, запраўлялі канцэнтратамі, падлівалі перагон.

— На сухім корме такія «галовы» не ўзнімеш, — кажа Валянціна Міхайлаўна. — Вось мы і стараліся. З лесу прывезлі сасновыя і яловыя лапак — адразу іншае паветра стала ў памяшканні. Ігліцу таўклі і дадавалі гэту вітамінную муку ў корм. Сачылі, каб у кармушках заўсёды была соль-лізунец, каб вада ў аўтапаілках не пераводзілася. Потым сталі мачавіну пакрыху дадаваць. Пачала мая жывёла набіраць вагу. Вось тады і ўздыхнулі з палёгкай, паверылі ў свае сілы.

Так, пачатак быў цяжкі. Шмат сіл і працы ўклалі Валянціна Міхайлаўна і даглядчыкі М. Панасюк, І. Руселік, І. Летка, каб наладзіць фабрыку дзяшовай ялавічыны. І наладзілі.

Трэці год калгас спецыялізуецца на адкорме буйной рагатай жывёлы. Кармоў хапае. Штодзень жывёла атрымлівае па восем кілаграмаў цукровых буракоў, два кілаграмы канюшыннага сена і столькі ж сечкі, сорак кілаграмаў брагі, паўтара кілаграма канцэнтратаў. Ра-

цыёны мяняюцца ў залежнасці ад пары года: часам брагу замяняюць сіласам, а цукровыя буракі — жамерынамі. У сярэднім жывёла прыбывае ў вазе на 617 грамаў за суткі, а ў Сідзінеўскай — на 800—830 грамаў.

Вось што раскажаў мне старшыня калгаса І. І. Арэшкін:

— Сёлета калгас у два з лішнім разам параўнаў з мінулым годам павялічыў вытворчасць мяса. У нас атрымана па 81 цэнтнеру мяса на сто гектараў ворнай зямлі. Гэтая лічба будзе больш зразумелая, калі яе параўнаць з другой: калгасы Гродзенскай вобласці па плану павінны сёлета атрымаць мяса па 34 цэнтнеры на гэту плошчу.

Працай такіх людзей, як Валянціна Міхайлаўна, багацее калгас. Сабekoшт цэнтнера мяса складае 75 рублёў, а калгас атрымлівае чыстага прыбытку па паўсотні рублёў ад кожнай рэалізаванай жывёліны. Давайце падлічым, колькі ж рублёў паклала Валянціна Міхайлаўна ў калгасную касу. Чысты прыбытак ад здадзеных ёю кароў 13.650 рублёў.

Калгас не эканоміць на аплаце працы даглядчыкаў. Валянціна Міхайлаўна кожны месяц атрымлівае ад 100 да 140 рублёў.

Нядаўна ёй прысвоілі званне заслужанай калгасніцы. Яе сям'я адсвяткавала наваселле. А як жа муж Валянціны Міхайлаўны? — пацікавіцца чытач. Ён не нарадуецца са сваёй сям'я. Савецкі ўрад паклапаціўся пра яго: Сідзінеўскі атрымлівае пенсію, яму выдалі бясплатна аўтакаляску.

— Шчаслівая кабета, — кажуць пра Валянціну Міхайлаўну. — І дастатак у хаце, і ў сям'і дружба і згода, і ад людзей павага.

Н. СЯРГЕЕВА

Свіслацкі раён.

не будзе дабіта буржуазія ўсяго свету і ўся Антанта, не выпусцім з рук вінтоўкі са штыком! Хай ніхто не спадзяецца! Няхай жыве Чырвоная Армія і Трэці Інтэрнацыянал!

Андролікі сыгралі гімн, і Андрушка першы раз трымаў руку пад казырок.

Пасля гімна нехта незнаёмы Андрушку выбег наперад і пракрычаў:

— Слухай маю каманду! Напра-во! На штурм сусветнага імперыялізму шага-а-ам арш!

Дваццаць чалавек павярнуліся і пайшлі к варотам. Наперадзе капэла Андролікаў у поўным саставе грывела маршам. Збоку ішоў Мацвей і глытаў сліну, не зводзячы вачэй з хлопцаў. Цяпер ён ужо не думаў аб тым, што шкада Андрушкі. Сам бы цяпер стаў сярод іх і пайшоў бы так, як яны. «Вот малайчына наш Андрушка!»

Разгубленая Параска прайшла з людзьмі ў канец сяла, спынілася каля Карасікавай хаты, перавязала хустку на галаве і ражком вочы працерла. Захацелася Фросю Карасікаву ўбачыць, раскажаць сваё гора з гэтым саветам.

Хведарыха ў гумне касою зелле рэзала свінням. На двары гарача было, валасы на лбе папрыліпалі.

Параска не стала скардзіцца Фросі, нейк ужо не выпадала.

— Запражыце, цётка, каня ды чвыру вазы са два на дарогу вывезіце.

Фрося задзівілася:

— Хіба ты за начальніцу стала?

— Няўжо ж!

— Пайшла к чорту!

— Праўду кажу. Паставілі начальніцай над усімі вамі. Загадваць.

— Параска, каб ты згарэла, праўду скажы!

— Ну, праўду кажу, старшынёю савета паставілі.— Параска раптам стала сур'ёзная, ледзь слёзы на вочы не нагарнуліся.— Ты думаеш, вельмі гэта смачна? Трэба дзяцей сваіх адцурацца. Ні чытаць, ні пісаць не ўмею...

— Як прыпрэ — напішаш.

— Што я напішу? Я ўсё забыла!

— То хіба гэта пад прымусам? Не хочаш, то і не рабі.

— Але, не рабі. Я ж мо хацела не рабіць, то ўгаварыў. Стаў усяк горна гаварыць, што ў мяне аж слёзы паліліся. Твой, кажа, камуністам быў. А чым ты, кажа, памагла ваяваць проці Сядураў? А потым ён пачаў пра сям'ю раскажваць, што недзе не пры ім яна, што жонка сабе, а дзеці сабе жывуць...

— То парабі трохі. Грошы будзеш атрымліваць, жалаванне, як вялікія начальнікі.

— Чорт іх забяры, з тымі грашым! Калі і рабіць буду, то не з-за грошай.— Параска падціснула ражкі хусткі.

— То хай бы ты мяне аслабаніла ад гэтага пяску? Хай мужчыны возяць.

— Па мужчынах у гразі затанеш.

— Ідзі да Цітка — хай паробіць.

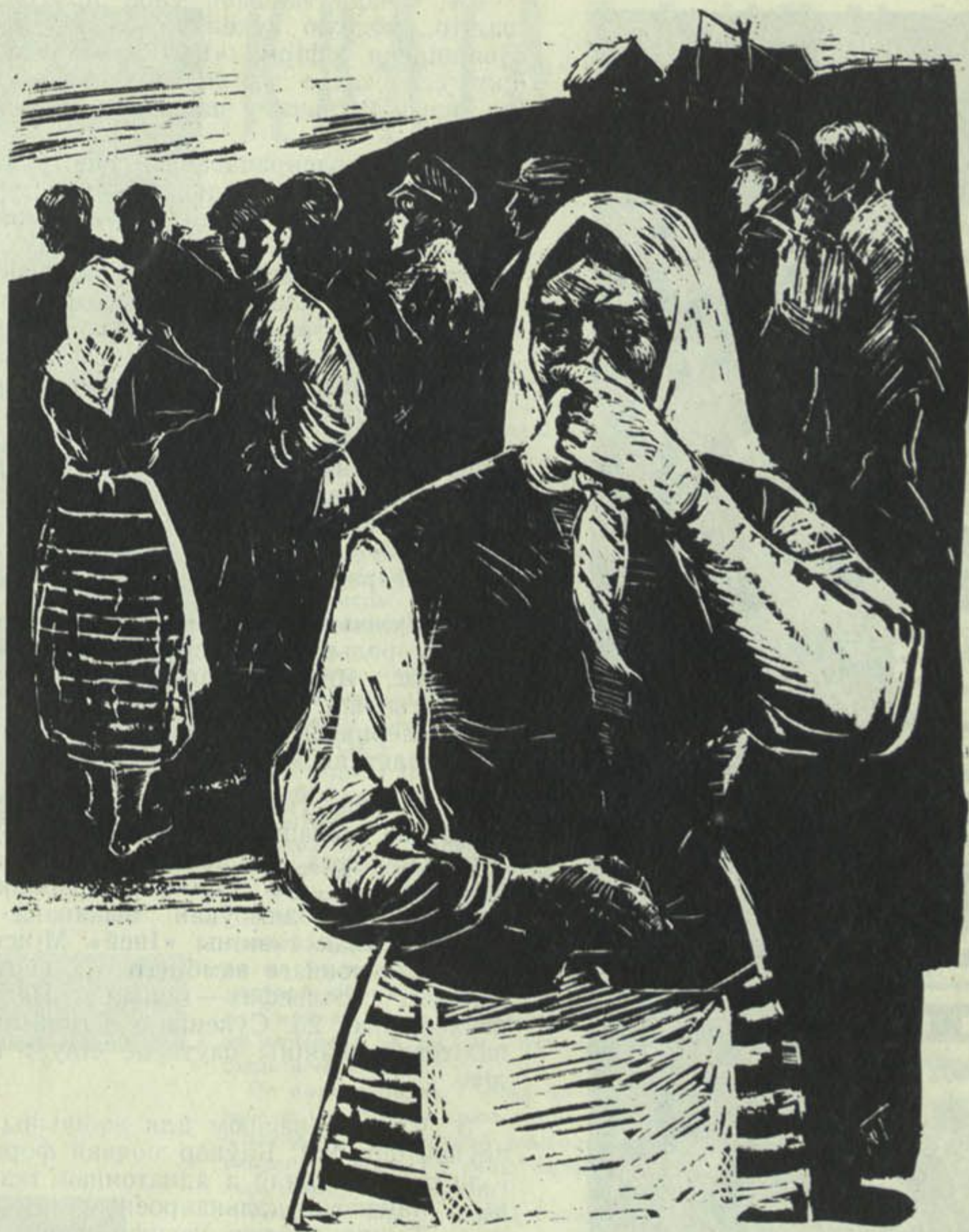
— Не бойся, Цітка не праміну.

— А хто цябе ведае. Можа, без гаспадара жывучы, то памірыліся ўжо? — не думаючы, сказала Фрося.

Параска нічога не адказала, завярнулася і пайшла.

На Ціткоў двор, як на гарачую бляху, ступіла. Гаспадар на дзядзінцы босы, у сподніках, з расшпіленай грудзінай.

— Кусі-кусі-кусі,— не вельмі грымка, убачыўшы Параску, пацкоўваў ён.— Хто

там ходзіць? Хай бы яны табе спадніцу трохі пацягалі.

А сабакі — хоць бы адзін галаву задраў, не лашчыліся і не брахалі. Ціток пабег насустрач Парасцы: не з ветлівасці — каб бальшавічка лішняга не ўбачыла. Увайшоў у двор, схопіў з свінушніка граблі ды па сабаку, па адным ды па другім.

— За што я вас, каб вы павыпручваліся, хлебам кармлю?

Сабакі з лямантам паадскаквалі і, папрыціскаўшы хвасты к нагам, баязліва выглядвалі — адзін з-за бярвення, другі з-пад калёс.

— Вон, каб вы падохлі! — Ціток прыпусціўся за імі і шпурлянуў у аднаго з іх граблям. Потым пайшоў падняў граблі, занёс іх на тое самае месца, адкуль узяў, і зрабіў два крокі пад дзядзінец, быццам на двары ніякай Параскі і не было. Але ў самых варотах раптам абярнуўся:

— Чаго цябе чэрці прыгналі?

— Прыйшла, каб помач на армію даваў ды каб пясок на дарогу вазіў.

Ціток моўчкі вярнуўся к свінушніку,

падняў на страсе граблі і далей іх ускінуў, быццам баяўся, што зараз Параска падыдзе і забярэ іх.

— Авой, авой! Бабу начальніцай зрабілі! Мала я гэтай арміі памагаю?

— Не схварэеш, калі і яшчэ паможаш.

— Дзе ж гэтае помачы набрацца? Хто мне яе нарабіў?

На гаману з хаты выбегла Анютка.

— Можа вярнуцца захацела, што прыйшла?

— Ну і захацела. Вот вазьму ды і адбяру назад. Ён жа мяне любіць, а не цябе. Як убачыць мяне, дык аж аблізваецца, следам за мною ходзіць. Каб сёння на армію занесла! — голас у Параскі стаў цвёрды. — Сала, масла, яец! Ды пабольш! А заўтра, каб пятнаццаць вазоў пяску на дарогу вывез, калі хочаш, каб худоба цэлая была. Я табе не мужчына — па дваццаць раз гаварыць не буду!

Ад Цітка Параска назад у рэўком забегла.

— Зямля Сядуры Івана не робіцца. Трэба было б аддаць, хай бы людзі рабілі, у каго няма...

Фота П. Нікіціна.

Вы хочаце пашыць сабе прыгожае паліто, модную сукенку або касцюм? Звярніцеся ў фірму «Прагрэс». У Мінску ёсць такое вытворчае аб'яднанне па індывідуальнаму пашыву і рамонту адзення.

Мадэлі, распрацаваныя канструктарамі эксперыментальнай майстэрні «Прагрэсу» і лепшымі майстрамі атэлье, атрымалі высокую ацэнку на праглядзе. Мадэлі дэманстраваліся ў ансамблі з галаўнымі ўборамі (якія прапануе фабрыка галаўных убораў «Рот-фронт»), абуткам (Мінскай фабрыкі індпашыву) і трыкатажнымі рэчамі (якія таксама зроблены ў Мінску).

Паглядзіце некалькі мадэлей. Напэўна, яны вам спадабаюцца сваёй прастатой, прыгажосцю і лёгкасцю формы. Амаль усе мадэлі выкананы з матэрыялаў, асвоеных тэкстыльнымі прадпрыемствамі рэспублікі.

1. Мужчынскі і жаночы світэры выкананы рэльефнай вязкай на ручных апаратах. Яны адрозніваюцца яркай дэкаратыўнай камбінацыяй колераў. Трохколернасць — новая рыса ў характары сёлетняй моды.

2. Зімовы маладзёжны ансамбль «Елачка» вырашаны ў традыцыях рускага народнага касцюма. Паліто паўпрылягаючае, з высокай падкрайняй стойкай і аблямоўкай выканана з цёмна-зялёнай тканіны «Іней» Мінскага тонкасукоўнага камбіната. У вертыкальных рэльефах — кішэні. Паліто двухбортнае. 2а. Сукенка з лёгкай паўпалітовай тканіны паўтарае сілуэт паліто.

3. Сукенка-касцюм для жанчыны з поўнай фігурай. Каўнер моднай формы і лістачкі кішэняў з аднатоннай тканіны. Манжэты цэльнакроеныя з рукавом. Такую сукенку-касцюм добра пашыць з шоўку.

4. Касцюм для вуліцы. Жакет паўпрыталены спераду. Ніз жакета ззаду крыху даўжэй. Каўнер-стойка аздоблены каракулем у тон тканіны. Касцюм дапаўняецца трыкатажным джэмперам (гл. здымак у загалоўку).

5. Зімовае мужчынскае паліто са светлага драпу з высокай адкрытай зашцежкай. Кішэні праразныя крыху завешаныя. Каўнер — каракуль у тон паліто.

6. Такі касцюм спартыўнага тыпу падыдзе маладой дзяўчыне. Найбольш выгадна ён выглядае ў камбінацыі двух колераў. Жакет кароткі, ледзь дасягае клубоў. Касцюм дапаўняе чорны трыкатажны світэр.

7. Жаночае зімовае паліто сілуэта «футарал», якое прапанавалі майстры атэлье «Маяк». Дыяганальныя выгачкі памагаюць стварыць мяккую паўпрылягаючую форму. Рукавы паўрэглан. Паліто дапаўняюць прыгожыя чаравікі і капялюш.

КВАТАРАНТКА

Ірына КЛІМАЗЬСКАЯ

Апавяданне

Мал. Л. Шапінкі.

Дзяўчынкай яна насіла косы, лёгка чырванела, і вочы ў яе былі блакітныя, як неба. А як толькі пайшла замуж, косы адразу ж абрэзала, зрабіла шасцімесячную завіўку і паставіла дзве залатыя каронкі... Ёй чамусьці здавалася, што замужняя жанчына павінна выглядаць менавіта так.

Замужжа ў Паліны не ўдалося. З гаспадаром яна не ладзіла, часта плакала і таму, мусіць, блакіт яе вачэй прыкметна пачаў марнець і гаснуць... Суседкі спачувалі ёй. Маўляў, што ж зробіш: горка рэздыка, ды ядуць, ліхі замуж, ды ідуць... Такі жаночы лёс. Аднак Паліна не разумела іх спачуванняў. Ёй здавалася — за іх словамі хаваецца насмешка з яе, а можа, — і злараднасць... Так думаць яна прывыкла таму, што з дзяцінства ад людзей адгароджваў яе высокі плот, пастаўлены яе бацькамі.

Замужжа няўдалае яшчэ і таму, што за тры гады Паліна так і не нарадзіла дзіцяці, скончылася разводам. А гэта ў сваю чаргу яшчэ больш расчаравала яе ў людзях, і асабліва ў мужчынах.

Шлі гады, і Паліна паступова пачала забываць, што некалі яе любілі і што яна была нават замужам. Не забывала яна толькі крыўду, якую пакінуў ёй гэты замуж. Не магла яе забыць. Бо зноў жа з маленства родная маці ўбівала ёй у галаву: калі крыўда цябе нічому не навучыла, дык, значыць, дурніца ты з дурніцай... Так табе і трэба!

Але Паліна не хацела быць дурніцай. І таму крыўда, паступова ўзяўшы верх над іншымі пачуццямі, нярэдка штурхала яе на ўчынкі зласлівыя і нават помслівыя. Азмрочаны чужы настрой нібыта прыносіў самой ёй тое душэўнае задавальненне і нейкае нават падабенства шчасця, якога ніколі цяпер яна не адчувала. А ёй, як і ўсякаму чалавеку, вядома, хацелася быць шчаслівай.

Па волі выпадку Паліна працавала выхавальцай у дзіцячым доме. Работу сваю яна не любіла, была да яе абыхавая і раўнадушная і душой адыходзіла і грэлася толькі тады, калі вярталася дадому ў сваю маленькую кватэрку, завешаную мілымі сэрцу вышыўкамі.

Вечарамі яна глядзела тэлевізар або вышывала крыжам якую-небудзь «мастацкую карціну», як яна казала. Найбольш з усіх сваіх вышытых «карцін» вылучала яна адну пад назвай «Рамэо і Джульета». Нярэдка, заглядзеўшыся на схіленую з балкона да свайго Рамэо Джульету, Паліна забывала пра вышыванне і сама аддавалася нейкім, як у тумане, неакрэсленым, нейкім спадманлівым — сваім марам. Якім? Пра што?

Калі б спытаць у яе — яна б не здолела адказаць, якія былі гэтыя мары... Проста, чым больш глядзела яна на сваіх закаханых, тым цяжэй было ёй самой. Нешта сціскала горла, нешта перашкаджала звычайна, спакойна будаваць на палатне крыжык за крыжыкам... І тады Паліна спяшалася на кухню. Звычайную раўнавагу і спакой вяртаў ёй угрызты, устаялы пах клпатліва назапашаных на зіму марынаваных грыбоў і варэння. Якога клопату не хапала ёй яшчэ? Абута, адзета, цёплая ўтульная кватэра... І «дурныя думкі» рассяйваліся самі па сабе.

...Дзеці-выхаванцы не любілі Паліну і баяліся яе. Яна часта лаяла іх — за справу і так, «пад настрой». Дырэктар дзіцячага дома і супрацоўнікі ведалі гэта і цяргелі Паліну толькі таму, што, разумеючы яе адзіноту і неўладкаванасць у жыцці, шкадавалі яе.

Так яно ўсё і ішло, пакуль аднойчы Паліна не ўдарыла па шчацэ шасцігадовага Лёшку. Дырэктар, калі яму казалі пра гэта, пабялеў так, што ўжо не рады былі, што і казалі яму. Ён доўга сядзеў нерухома, ніяк не здолеючы асіліць адразу востры боль у сэрцы. А потым загадаў паклікаць да яго Паліну.

Яна зайшла, трымаючыся рукой за шчаку так, нібыта не яна гэта зрабіла, а нібыта яе ўдарылі па твары. У Паліны з таго самага моманту, калі яна ўбачыла ў вачах хлопчыка, упершыню пабітага дарослым чалавекам, той змешаны выраз здзіўлення і страху, у самой пачала сутаргава скакаць шчака. Пры-

крываючы шчаку рукой, Паліна прысела на край крэсла, старалася не глядзець у вочы Арсену Фёдаравічу.

— Ну, ведаеце... — голас у дырэктара прагучаў неяк незнаёма сільна. — Больш цяпець ваша... вас... Хопіць!

Паліна маўчала.

— Пабіць дзіця! Чужое дзіця...

— Свайго ў мяне няма, — Паліна нядобра ўхмыльнулася. Шчака яе заскакала мацней.

— Пішыце заяву... Скажыце, што просіце... У кастэляншы, — цвёрда сказаў дырэктар. І, дзіўна, адчуў, што тая агідная лапа, якая дагэтуль гэтак моцна сціскала кіпцюрамі яго сэрца, паволі адпусцілася... Ці надоўга толькі? Трэба было хутэй скончыць з гэтым... Не хапала яшчэ, каб сардэчны прыступ зваліў яго на вачах у гэтай няшчаснай курыцы. Пачне тады кудхтаць...

Яна паспешліва ўзяла ручку і гэтак жа паспешліва пачала пісаць. Цяпер яна баялася аднаго: а што калі ён раптам адумаецца і зволіць яе зусім, ды яшчэ з характарыстыкай...

Аднак скончылася ўсё для Паліны даволі мірна. Цэлы тыдзень прымала яна і ўладкоўвала запушчаную пасля яе папярэдніцы гаспадарку. Пры гэтым пра яе і пра ўсіх, з кім даводзілася ёй працаваць і мець справу, думала так, як наогул прывыкла думаць пра людзей... І толькі тады, калі ўспамінаўся ёй напалоханы і здзіўлены позірк хлопчыка, толькі тады як быццам аднекуль вельмі здалёку абзывалася да яе пачуццё — назву якому яна ніяк не магла прыдумаць.

Праўду, мусіць, кажуць, што бяды адна не ходзіць. Не паспела Паліна як след апамятацца ад адной непрыемнасці, як здарылася другое, яшчэ горшае. Згарэў яе дом. Паліна, як заўсёды, вазілася на рабоце з дзяціннымі сукеначкамі і штонікамі, а ў гэты самы час пражэрлівае полымя нібы языком злізала ўвесь яе дабрабыт. Згарэла кухня, згарэў тэлевізар, агонь спяляў яе Рамэо і Джульету — яе затуманеныя мроі пра шчасце.

У Паліны знайшлася сіла, каб перамагчы, здавалася, непераадольны прыступ першага адчаю. Яна прысела ў кутку двара на лаўцы і сядзела так доўга, безуважна пазіраючы, як разбіраюць яе суседзяў-пагарэльцаў сябры і знаёмыя... Аказваецца, толькі ў яе адной не было сяброў, не было ніякага прыстанішча... З пажарышча несла едкім гарам, прахалода майскага вечара пачынала працінаць усё яе зняможанае цела, а яна ўсё сядзела і сядзела. Не было сілы падняцца. Не было сілы перамагчы тупое здранцвенне і безуважнасць да ўсяго на свеце.

Паліна здрыганулася, калі да яе плечука дакранулася нечая рука. Маленькая, цёплая... Яна ўзняла галаву і ўбачыла Ігарка — дзевяцігадовага сына свайго дырэктара.

— Цёця, бабуля і мама з татам казалі, каб вы ішлі да нас. Яна нічога не адказала.

— Хадзем... Бабуля і тата з мамай казалі, — зноў паўтарыў ён.

Дома ў Арсена Фёдаравіча Паліну адразу ж пасадзілі за стол. Яна моўчкі піла гарачы духмяны чай, і рукі яе, знямоглыя ад хвалявання і холаду, дробна дрыжалі...

— Вось, — першае, што прыйшло ёй у галаву, сказала яна, адагрэўшыся чаем, — засталася, у чым стаю...

— Мы з вамі аднаго росту, дык нічога — падзелімся... Прыйдзецца толькі крыху бакі ўшыць, бо я — вунь якая, а вы зусім, як дзяўчына. — сусцшыла Паліну Вера Максімаўна — жонка дырэктара — поўная вясёлая жанчына.

Паліна засталася жыць у пакоі бабулі, дарэчы яшчэ вельмі

мала падобнай на бабулю. Сама Соф'я Захараўна — дзябелая статная жанчына — перабралася на канапу ў сталовую.

Лежачы на цёплай чужой пасцелі, Паліна не магла заснуць, з нейкім няпэўным пачуццём здзіўлення і зайздрасці прыслухоўвалася да галасоў і смеху, што чуліся за сцяной.

...У сям'і дырэктара Паліне было вольна і добра. І ўсё ж нешта яе як быццам бянэжыла тут і прыгнятала: няйкакш як незразумелая шырокая дабрата гэтых людзей. Пражыўшы месяц, як і належыць кватарантцы, яна прынесла плату за кватэру Соф'і Захараўне. І тая, адхіснуўшыся ад яе, толькі спытала:

— Ты што гэта, Паліна Фамінічна, ачумела?

Тады Паліна тайком паклала грошы ў кухонную шафку. Убачыўшы іх, Соф'я Захараўна зайшла да Паліны чырвоная, злосная. Моўчкі сунула грошы ёй пад падушку і, не глядзячы на Паліну, пайшла назад. У дзвярах толькі прыпынілася.

— Цябе ўзялі, як чалавека. А ты, як кажан... Усё хаваешся, усё ўпоцёмку... Не ўздумай да Веры ці да Арсена яшчэ паткнуцца з гэтай платай... Папярэджваю.

У нядзелю, у выхадны, пакуль у сталовай снедалі, Паліна старалася не ўставаць і прыкідвалася, нібыта спіць. Ляжала ціха, разглядала ўжо добра знаёмы пакой Соф'і Захараўны, застаўлены вазонамі. Здзіўляў яе заўсёды адзін вазон: нейкі пануры, шэры, з рыжымі плямамі на лісцях. Яна аднойчы і ў Соф'і Захараўны спытала, чаму тая не выкіне гэту брыдоту. Соф'я Захараўна толькі паціснула плячыма:

— Шкада — ён у нас даўно. А можа яшчэ возьме ды зацвіце...

Неўзабаве пасля выпадку з платой за кватэру Соф'я Захараўна неяк зноў вельмі здзівіла Паліну:

— Ты што, — кажа, — вельмі многа грошай маеш, каб бегаць па сталоўках?

Беражлівая ў самых дробязях, Паліна не здолела адмовіцца ад такой прапановы. Так і сапраўды было вельмі зручна. Раніцой падрыхтуе, а Соф'я Захараўна зварыць. А як вернецца з работы, тая дастане з печы ды яшчэ і на стол падасць. Са-

дзіся, еш... Паліна падзякуе, пад'есць... А ўсё роўна не горнеца сэрцам да чужое дабраты, да дому, які прытуліў яе.

— Цёця, — спытаў неяк яе Ігар, — чаму вы заўсёды такая сумная? У вас баліць живот?

— Чаму гэта? — азадачана ўзняла галаву ад вышывання Паліна.

— Бо я заўсёды сумны, калі ў мяне живот баліць... І тата з мамай і бабуля сумныя, калі баліць...

— Ідзі, гуляй.

Вечарам, калі сабраліся ўсе вячэраць, Соф'я Захараўна падакарала ўнука:

— Не брыдка табе, Ягор... Як гэта ты сёння да Паліны Фамінічны: «У вас живот баліць?»

Вера Максімаўна павярнулася да сына:

— Ты гэтак сказаў Паліне Фамінічне?.. Ты ж бачыш, у яе гора, яна адна, а ты...

— А я нічога...

— «Нічога»... Яна жалю варта... Гэтак пакалечыла чалавека жыццё.

Калі сям'я дырэктара сабралася ехаць у адпачынак на вёску, адкуль былі родам сама Соф'я Захараўна і Вера, Паліна ўзрадавалася: цэлы месяц яна будзе жыць адна на ўвесь дом, не будзе чуць дакучлівых чужых размоў і жартаў, не будзе адчуваць чужой дабраты, якая гняце іншы раз так, што не ведаеш, куды дзецца, не будзе патрэбы адказваць на недарэчныя пытанні гэтага Ягоркі...

Яны паехалі ў суботу вечарам, і калі Паліна пасля іх ад'езду, як і заўсёды, легла на бабулін ложак, яна не заснула адразу, як спадзявалася. Дзіўна, заснуць не давала ёй цішыня, што стаяла за сцяной... Звычайна яны там смяяліся, успаміналі і перабіралі ўсё, што здаралася за дзень.

А праз тыдзень, адна, Паліна і зусім засувалася. Днём яна хадзіла на будаўніцтва свайго новага дома, які непрыкметна вырас на старым пажарышчы. Яшчэ зусім нядаўна, здаецца, вазілі сюды бярвенне, цэмент і дошкі. А глядзіш, ужо сцены тынкуюць і маляры фарбуюць дах. Рамы, пафарбаваныя ў чырвоны колер, на фоне белых сцен здаюцца нейкімі асабліва святочнымі. Застаюцца толькі дробязі. Але за месяц абцяваюць скончыць і гэтыя дробязі.

Калі вярнулася з вёскі сям'я дырэктара, першы пачула Паліна голас Ягоркі. Нешта раптам сціснула ёй горла, і яна, ледзь павітаўшыся, зачынілася ў пакой. А раніцой сказала Соф'і Захараўне:

— Хутка не буду я ўжо вам замінаць...

— Вы не пра гэта думайце. Вы, Паліна Фамінічна, думайце, каб не застацца вам у кватарантках у сябе самой... — умяшаўся ў размову Арсен Фёдаравіч.

Толькі пазней зразумела Паліна сэнс гэтых яго слоў, і зноў, як тады, калі яна пачула Ягоркаў голас, у яе сціснула ў горле.

— Ну, і няхай сабе... Ну, і няхай! — упарта некалькі разоў паўтарыла яна тады, толкам і сама не разумеючы, супраць

чаго яна ўпарціцца, з чым не згаджаецца. Проста нешта балюча сціснула сэрца, шукала выйсця.

— Ну, што ж, Поля, — сказаў неўзабаве Арсен Фёдаравіч, калі яна зайшла да яго ў кабінет — падпісаць накладныя, — відаць, вы і сапраўды хутка нас пакінеце. Я сёння заходзіў, паглядзеў ваш новы дом. Цудоўны...

— А вы ўжо не дачакаецеся?.. — яна не хацела і не разумела, як гэта ў яе атрымалася, але ў яе ўсё роўна атрымалася так: спытала са злосцю.

— Ну што вы, Поля? — мякка папракнуў ён.

Яна нічога не адказала. І што магла яна сказаць? Што сама сябе не разумее, не ведае, што з ёю робіцца.

...Нарэшце, у новым доме пафарбавалі падлогу. І гэта быў, як кажуць, заключны мазок. Вяртаючыся з работы, Паліна ніяк не магла абмінуць сваю кватэру. Спынялася ў парозе і рукой мацала падлогу: да пальцаў яшчэ прыліпала фарба. Вярнуўшыся, яна паказвала руку Соф'і Захараўне.

— Ну, і клопат вялікі, — бурчала тая, — цяжэ табе за каўнер, ці што? Ці мы ўжо гэтак табе збрыдзелі?

— Не вы, дык я вам...

— Няма табе чаго гаварыць...

Паліна дапытліва ўзіралася ў добры без хітрасці твар старой — шукала няшчырасць ці насмешку і не знаходзіла іх... Замучылася яна ў гэтай сям'і!

Калі ж, нарэшце, падлога высахла і ўжо можна было перабірацца, Паліна раптам замест радасці адчула расчараванне...

— Можна пераязджаць, — сказала Паліна, вярнуўшыся вечарам у дырэктарскі дом, і, здаецца, упершыню за ўвесь гэты час засмяялася: такім смешным здалося ёй самой гэта слова — «пераязджаць»: увесь яе скарб змяшчаўся ў звычайнай гаспадарскай сетцы.

— Калі не будзеце прычыць, Поля, — не вельмі ўпэўнена сказала Вера Максімаўна, — мы здолеем даць вам сёе-тое на першы час, на абжытак... Стол, скажам, крэслы...

Паліна рашуча затрэсла галавой:

— Не, не. Нічога не трэба. Я сама.

— Ну, сама дык сама. На наваселле не забудзь толькі паклікаць, — разумеючы Паліну, весела сказала Соф'я Захараўна.

Паліна моўчкі кінула і залілася чырванню. І раптам, усе заўважылі, папрыгажэла.

А раніцой уся сям'я дырэктара пайшла праводзіць яе. Наперадзе ішоў Ігар — нёс вазон. Паліна ішла следам. За варотамі, нібыта адпраўляючыся ў далёкую дарогу, яна развіталася з усімі за руку, узяла ў Ігара вазон і з сеткай у другой руцэ пайшла па вуліцы — да свайго новага дома.

Паліне вельмі хацелася азірнуцца назад. Але яна не магла азірнуцца. Яна плакала. Першы раз за ўсё жыццё плакала не ад болю, не ад крыўды ці злосці. Яна плакала таму, што сэрца яе перапаўняла невыказнае пачуццё да тых людзей, што стаялі (яна гэта ведала) ля варот і глядзелі ёй услед.

ЗА ЛЮБОЎ РАЗУМНУЮ!

Паважаныя чытачы! Артыкулам прафесара Е. Е. Кацмана — старэйшага педыятра рэспублікі, які больш 40 гадоў свайго жыцця аддае любімай справе, мы пачынаем завочны ўніверсітэт медыцынскіх ведаў нашага часопіса. Вынісваючы і чытаючы «Работніцу і сялянку», вы на працягу 1965 года зможаце пазнаёміцца з большасцю пытанняў, якія вас цікавяць.

Дзіця памірала. Валасы рассыпаліся па падушцы, шчокі палалі, у вачах гарачкавы бласк...

Я ўсё жыццё ведаў, што непрыгожых дзяцей няма, што ўсе яны, нават хворыя, прыгожыя ўжо тым, што яны дзеці. І ўсё-такі заўсёды мне здаецца, што паміраючыя дзеці самыя прыгожыя. І заўсёды ў гэтых выпадках мне

думаецца пра будучае — якім выдатным вучоным, канструктарам, касманаўтам, футбалістам або будаўніком стаў бы гэты хлапчук, каб выжыў ён.

Выратаваць хлопчыка не ўдалося. І, паклаўшы руку на сэрца, абвінаваціць у гэтым я магу яго бацькоў, а асабліва бабулю. Гэта яна не дазволіла нам даследаваць

унука, зрабіць яму, для ўдакладнення дыягназу, спінна-мазгавую пункцыю. «Не дам браць шпіг, — крычала бабуля на ўвесь прыёмны пакой. — У яго глісты «падвярнуліся», а яму «шпіг» браць!»

...Цяпер ужо ні для кога не сакрэт, што гэтаксама, як даўгавечнасць дома залежыць ад яго фундаменту, так і даўгавечнасць і здароўе чалавека залежаць ад яго дзяцінства. Вельмі многія хваробы — туберкулёз, рэўматызм, у нейкай ступені хранічнае захворванне лёгкіх і іншыя сур'ёзныя хваробы дарослых пачынаюцца ў дзяцінстве. А ці заўсёды мы думаем пра гэта?

Нам на абавязку сваёй работы, свайго прызначэння прыходзіцца часам перажываць цяжкія моманты. Бывае, што ўжо з першых дзён пасля нараджэння дзіця аказваецца непрыстасаваным да жыцця, мае цяжкія дэфекты ў сваім фізічным стане, што несумненна адаб'еца і на яго разумовым развіцці. Гэта так званыя спадчыныя і ўроджаныя выродлівасці і анамаліі канстытуцыі. Зразумела, што нараджэнне сляпога дзіцяці або дэбіла (рэзкае адставанне разумовых здольнасцей) прынясе ў сям'ю мала радасці. А гэта можна прадухіліць. Нашы веды, магчымасці савецкай меды-

цыны зараз могуць прадухіліць нараджэнне дзіцяці-вырадка, дзіцяці-інваліда.

Не паверу, каб гукі песні «Пусты всегда будет солнце, пусть всегда будет мама, пусть всегда буду я» пакінулі каго-небудзь абыякавым. Няхітрая і простая, гэтая песня, сапраўды дзіцячая песня, кранае сэрца дарослых. І хоць гэта вельмі натуральна і неабходна — любіць сваё дзіця, я хачу пагаварыць пра іншую, празмерную, сляпую, нават злачынна-сляпую мацярынскую любоў.

Аднойчы ў клініку была дастаўлена дзяўчынка гадоў васьмі, дачка культурных, клапатлівых бацькоў. Прычынай для звяртання да ўрача з'явіліся частыя рвоты, пах ацэтона з рота, агульнае недамаганне. А з роспытаў высветлілася, што маці, жадаючы бацьчы сваё дзіця здаровым і поўным, карміла яе зусім няправільна — 2—3 шклянкі смятанкі ў дзень ды 100 грамаў сметанковага масла, тлустае свіное мяса. У дзяўчынку развілося вельмі цяжкае захворванне з прычыны парушэння тлушчавага абмену.

Ёсць і такая катэгорыя мамаў і бабуляў — дзіця заўсёды ім здаецца хворым. У гасцях і дома, у школе і паліклініцы толькі і размовы, што пра хваробу. І паступова гэты хлопчык або дзяўчынка самі пачынаюць верыць у сваё захворванне, самі пачынаюць шукаць у сябе хваробы, а калі не знаходзяць, то часта сімуляюць.

Вялікае значэнне для выхавання здаровага, усебакова развітага дзіцяці мае стварэнне правільнага рэжыму дня. Мне не раз даводзілася сустракацца з дзецьмі, якія нясуць сапраўды тытанічную нагрузку — апрача агульнаадукацыйнай школы, такое дзіця яшчэ пасяхова (?) вучыцца ў музычнай, і займаецца ў фотагуртку Палаца піянераў і ў студыі выяўленчага мастацтва, і афармляе насценгазету. А калі ж яму адпачываць? Калі быць на свежым паветры? Калі рыхтаваць урокі? Калі яму пабыць проста дзіцем і пагуляць з таварышамі ў лапту і ў «Чапая»?

Ніколі нельга забываць пра фізкультуру. Бо адна фізкультура, умела, разам з урачом падобраная, можа вылечыць у дзесяткі разоў лепш многія захворванні, чым таблеткі, мікстуры і ўколы. І нездарма лячэбная гімнастыка ўваходзіць у склад комплекснага лячэння

для самых цяжкіх хворых у клініках. Але, як і ва ўсім, у фізічных нагрузках трэба захоўваць меру. Фізкультура — гэта не пагоня за аднабакова развітымі разраднікамі, гэта не выхаванне чэмпіёнаў. І тут, як нідзе, расшаючае слова павінна належаць урачам — школьным і фізкультурнага дыспансера.

У гэтым артыкуле я не ставіў сабе мэтай расказваць пра захворванні дзяцей, іх лячэнне і прадухіленне. Пра гэта будзе ісці гутарка ў наступных нумарах часопіса. Я закрану толькі некалькі рэдкіх па ступені, але распаўсюджаных па характару пачынаў у выхаванні. І вось яшчэ адна.

У апошні час мне ўсё часцей даводзіцца кансультаваць дзяцей, галоўнымі скаргамі якіх з'яўляецца раздражняльнасць, вяласць, дрэнны сон, адсутнасць апетыту, зніжэнне паспяховасці ў школе, частая захворваемасць на ангіны, катары і г. д. І пасля стараннага апытання высвятляецца, што прычына ўсіх гэтых з'яў у большасці дзяцей адна — празмернае захапленне тэлевізарам. Зразумейце мяне правільна — я зусім не супраць тэлевізараў. Я супраць празмернага імі захаплення. А як бывае? Гадзінамі, літаральна гадзінамі, штодзённа дзіця сядзіць, упёршыся носам у экран, і глядзіць усё запар. А адсюль — вялікае зрокавае ператамленне, адсутнасць свежага паветра і руху, так неабходных усім людзям, асабліва дзецям.

А праграмы? Асабліва тыя, якія дзецям да 16 гадоў не рэкамендуецца глядзець.

Вядома, усё гэта самым адмоўным чынам адбіваецца на псіхіцы.

У нашай краіне створана стройная сістэма аховы мацярынства і дзяцінства. Тысячы ўрачоў і ўдзень і ўначы стаяць на варце здароўя нашага падростаючага пакалення. Мы лечым і засцерагаем ад захворвання самых шчаслівых дзяцей на свеце — савецкіх дзяцей. І яны будуць здаровыя. За гэта адказваем мы з вамі — бацькі і дзядулі, мамы і бабулі, урачы і настаўнікі. Давайце ж пасябруем шчыра і будзем разам змагацца за здароўе нашых дзяцей.

Е. Е. КАЦМАН,
доктар медыцынскіх навук,
прафесар.

ВЕЩЕР

Сонечны зайчык прабег па столі, потым саслізнуў на сцяну. Відаць, нехта забавляўся на двары, хацеў, каб жыхары пакоя падышлі да акна.

Падысці да акна...

Гэта ж проста здорава, калі можна ўзяць і падысці да акна: глянуць, хто ж там свавольціць. Захацелася — і падышоў.

Там, за акном, шоргат нечых ног, вясёлыя воклічы, званкі веласіпеду.

Яна любіла веласіпед. Любіла шалёна мчацца па дарозе, накручваючы на колы кіламетр за кіламетрам. Любіла збочыць у густы лес з высачэзнымі соснамі і калматымі ялінамі, любіла праехацца па вузкай, густа прыцярушанай ігліцаю сцяжынцы.

Выехаўшы з лесу, можна было каціцца з горкі аж да самай хаты, праскочыць міма старых ліп, што ганаровай вартай абступілі сядзібу, і прытармазіць ля дубка.

Адсюль відаць быў і ручай, і кладка праз яго, і сцяжынка, што вяла проста да парога хаты. За ручаём, крыху справа, шчацініўся невысокі сасоннік, які шчодро раскрываў перад ёю запаветныя грыбныя мясціны. Злева туліліся да дарогі хаты Будзькаў, іх невялікай вёсачкі ў былым партызанскім краі.

І ўсё гэта хараство належала ёй. І лес, і капрызны ручай, і папавы за ім. Усюды можна было пабываць, усё аб'ездзіць і абегаць.

— І калі ты толькі суцішышся, — дзівілася часам бабулька, — усё на нагах ды на нагах...

...Потым прыйшоў боль. Ён, як здраднік, напаў з-за вугла, знянацку. Трывогай прагучала і адбілася ў памяці незнаёмае слова «поліяміліт».

Міналі дні, набягалі гады, напоўненыя адным і тым жа — болем. Яна забылася, як пахне бэз і грэчка — іх замяніў трывалы пах лекаў, што ўсталяваўся тут назаўсёды. Людзі ў белых халатах ля ложка Ніны неяк цішэлі, напаўголасу перакідваліся незразумелымі словамі, і яна лавіла ў іх позірках такую спагадлівасць, ад якой рабілася страшна.

Не, яна мужны чалавек. Пункцыі? Няхай! Калі трэба, каб падняць яе на ногі, няхай. І Ніна моўчкі пераносіць боль, ад якога на лбе выступаюць кропелькі поту...

Але вось і пункцыі перасталі рабіць. Значыць, усё? Зна-

Кадр з кінафільма «Крыніцы».

ЭКРАН

УТВАР

чыць, няма надзеі. Дык навошта тады жыццё? Жыццё, абмежаванае ложкам, белаю сцяной, на якой скача-дражніцца сонечны зайчык: «Не баюся цябе, не зловіш».

Не злаўлю...

Пантапон ненадоўга праганяе боль. Што ж, яна пацерпіць. Няхай пабаліць. Толькі трэба пабольш сабраць маленькіх пакецікаў. Гэта ж проста — узяць і сказаць сястры, што вып'е парашок потым. І сабраць дзесяць ці, надзейней, пятнаццаць белых пакецікаў. І ашукаць боль. Раз і назаўсёды...

Ніна пачула, як адчыніліся дзверы — нехта па-гаспадарску ўпэўнена ўвайшоў у палату, і цяпер крокі набліжались да яе ложка. Яна заплюшчыла вочы.

Крокі зрабіліся цішэй і зусім сціхлі ля яе ложка. Ніна на момант стаіла дыханне, і тут жа чыясьці рука лягла на яе лоб.

— А ну, прачынайся, досыць прытварацца!

Пачырванела, адкрыла вочы. Так і ёсць. Прафесар Данііл Аляксандравіч Маркаў. Стаіць і ўсміхаецца з мяккай пяшчотай.

— Ну, як настрой? — запытаўся Данііл Аляксандравіч, падсоўваючы да сябе зэдлік.

Ніна прамаўчала і толькі пачула, як па-здрадніцку пачало пашчыпваць у вачах.

— Ну вось што, — спяхмурнеў прафесар, — ты... ты не сумуй, не кісні. Вось кніжку вазьмі, пачытай.

Нехаця ўзяла ў рукі кніжку, глянула на вокладку. Юнак з шабляй прыгнуўся да шыі каня, а на будзёнаўцы гарыць чырвоная зорачка. «Як гартавалася сталь».

Перагарнула старонку, пачала чытаць. І... забылася на ўсё. Дарэмна нянька гаварыла, што стыне абед, а потым вячэра, дарэмна прымушала хоць што-небудзь з'есці. Ніна толькі адмахвалася і чытала, чытала... Чытала аж да таго часу, пакуль дзяжурная сястра не выключыла святло ў палаце.

Паўка, Паўка! Ты не здаўся.

А яна? Ці зрабіла яна ўсё, каб перамагчы хваробу, ці не здалася перад ёй. Але ж ці здолее яна хоць калі-небудзь прыносіць людзям карысць? І ўсё ж...

«Схавай рэвальвер і нікому больш не раскажвай пра гэта».

Ніна асцярожна прыўзняла галаву. У палаце, здаецца, яшчэ ўсе спалі. І тады яна дастала з рога навалочкі белыя пакецікі і... высыпала пад ложка. Адзін за другім — усе дзевяць.

* * *

...Мора ласкавай кошкай цёрлася аб бераг. Аднекуль разпораз налятаў і пакорліва цішэў на пляжы цёплы вільготны вецер.

Першы раз Ніна на Чорным моры. Вецер пяшчотна лашчыць яе твар...

Два гады мінулі з таго дня, калі Ніна выпісалася з бальніцы дадому. Стаяла самотная восень. Пад дажджом нудзіліся старыя ліпы. Сіратліва чарнеў дубок. І гэтак жа сіратліва адчувала яна сябе, хоць поруч былі блізкія, хоць усё тут было да дробязі знаёма... Няўжо ж яна так і пражыве ўсё жыццё ў гэтым пакоі без справы, без работы.

У першы ж дзень забегла сяброўка Марыйка Кажура, зачасціла Соня Казак. Пасля школы дзяўчаты працавалі ў саўгасе. Гаспадарка вялікая, цяжкая. Ніна слухала, як сяброўкі навіперадкі разказвалі аб брыгадных клопатах, і зайздрасць падкрадалася пад сэрца. Аднойчы не вытрымала:

— Шчаслівыя вы, дзяўчаты! Эх, каб мне хоць якую-небудзь работу.

Соня, быццам спатыкнулася на словы, разгублена змоўкла. Падышла, ласкава правяла па валасах.

— Ты, Нінок, не засмучайся. Мусіць, давядзецца табе яшчэ трохі пачакаць з работаю. Адпачывай ужо, добра?

І яна павольна адвяла погляд ад мыліц, што прымасціліся ў кутку паміж ложкам і сцяной.

Адпачывай... Эх, каб ведала Соня, як ёй апырыла ўжо адпачываць. І не адпачынак гэта, не. А што рабіць? Нават лепшыя сяброўкі лічаць яе баластам. І ў камсамоле, відаць, спісалі з рахунку члена ВЛКСМ Ніну Шахура — нават па ўзносы не заходзяць, абмінаюць хату.

І Ніна піша пісьмо ў Вілейскі камітэт камсамола. Напісала і пашкадавала. Хіба мала спраў там, каб займацца яшчэ і яе бядой.

Але неўзабаве ў Будзкі скрозь лясную чашчобу прабіўся бачыўшы віды «масквічок». Праз акно яна бачыла, як з машыны вылез невысокі шчуплы юнак, паправіў акуляры і нерашуча падняўся на ганак.

Гэта быў другі сакратар Вілейскага сельскага камітэта камсамола. Шмат аб чым гаварылі ў той дзень Ніна Шахура і Эдуард Сінькевіч. Аб любімых Нініных кніжках і героях і, зразумела, пра Паўку Карчагіна, і аб далейшай вучобе, і аб рабоце клуба ў Лоўцавічах. На развітанне Сінькевіч прапанаваў:

— Вось ты любіш кніжкі, давай і арганізуем у цябе бібліятэчку-перасоўку. Лічы гэта сваім камсамольскім даручэннем.

З таго часу і пацягнуліся людзі ў дом пад старымі ліпамі.

«Жылі-былі стары са старой» — так называецца новая мастацкая апавесць, створаная лаўрэатам Ленінскай прэміі рэжысёрам Рыгорам Чухраем на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Валерыя Фрыда і Юлія Дунскага.

Выканаўцы галоўных роляў — актрыса Ленінградскага тэатра імя Ленсавета Вера Кузняцова і народны артыст РСФСР, акцёр Тамбоўскага абласнога драматычнага тэатра Іван Марын узрушваюць незвычайнай праўдзівасцю і прастатой ігры.

У карціне «Жылі-былі стары са старой» востра ставяцца маральна-этычныя пытанні, асабліва важныя для выхавання маладога пакалення. Жыццё добрага чалавека не канчаецца з яго смерцю, ён жыве ў памяці людзей кожнай сваёй добрай справай.

* * *

З цікавасцю прагледзяць гледачы і новую мастацкую кіна-апавесць «Крыніцы», створаную рэжысёрам Іосіфам Шульманам на кінастудыі «Беларусь-фільм» па матывах аднайменнага рамана Івана Шамякіна. Яна прысвечана нашай цудоўнай моладзі. У галоўных ролях

Кадр з кінафільма «Мухтар».

заняты акцёры Э. Павулс, І. Пушкароў, Л. Залатухін, О. Жакаў, М. Траяноўскі, Л. Кіржакоў, І. Выхадцава. А. Манько і іншыя.

* * *

З цікавасцю прагледзяць гледачы таксама новую прыгодніцкую кінастужку «Мухтар», пастаўленую рэжысёрам Сямёнам Туманавым на кінастудыі

Кадр з кінафільма «Жылі-былі стары са старой».

Р. КАПЛЯ

У НАС У ГАСЦЯХ БЯРОЗКА

У снежні 1964 года спаўняецца 40 год беларускаму піянерскаму часопісу „Бярозка“, першы нумар якога выйшаў у снежні 1924 года. Першапачатковая назва часопіса была „Беларускі піянер“. Пад такой назвай ён выходзіў са снежня 1924 года па кастрычнік 1929 года. У сувязі з арганізацыяй газеты „Піянер Беларусі“ ў 1929 годзе піянерскаму часопісу была прысвоена назва „Іскры Ільіча“. А ў чэрвені 1945 года, — адноўлены выхадам пасляваенных год, — часопіс атрымаў новае імя — „Бярозка“.

Сёння „Работніца і сялянка“ запрасіла „Бярозку“ да сябе ў госці.

Сілач

Жарт

Сябрук не верыць, хоць ты плач,
Што ў класе першы я сілач.
Не чуе голасу рабят,
Што я цягну ўвесь клас назад.
Мікола ДЗЕМІДОВІЧ,
вучань Мікалаеўшчынскай школы.
Стаўбцоўскі раён.

Хітры Ігнат

Паставілі ў дзённік
Двойку Ігнату.
Як апраўдацца
Яму перад татам!
— Тата, — хлапчына
Рашыў схітраваць, —
Заплюшчыўшы вочы,
Ты ўмееш пісаць!
— Як трэба, змагу,
Хоць раней не пісаў...
— Тады ў маім дзённіку
Подпіс пастаў.

Іван ШУЦЬКО

Ішлі не толькі па кніжкі. Многія ішлі па навіны, ці проста на агеньчык, бо ведалі, што ім тут будуць рады. Ніна ж шмат чытае і, зразумела, заўсёды ў курсе апошніх падзей.

Частым госцем стаў Аляксандр Клімовіч, сакратар саўгаснай камсамольскай арганізацыі. Ён даручыў Ніне весці заняткі ў гуртку па гісторыі камсамола.

За акном даўно кружыліся і падалі на дол белыя мухі. Зіма слала свае срэбнатканя кілімы, калі аднойчы на двары зазвінелі бомы. У хату ўвайшоў Аляксандр Клімовіч.

— Ну, збірайся, прапагандыст, на камсамольскі сход. Можна хоць ты пахваліш мяне, калі ўсе крытыкаваць пачнуць, га?

Імчаліся коні, клалася пад ногі дарога, і вецер зноў біў у твар Ніны. У Лоўцавічах сабралася вясковая камсамолія, каб падумаць і пагаварыць аб сваёй ролі ва ўздыме саўгаснай гаспадаркі. Многія тады атрымалі пучэўкі на жывёлагадоўчыя фермы.

Не забыла Ніна словы камсамольскага сакратара аб тым, што ў саўгасную бухгалтэрыю вельмі патрэбны кваліфікаваныя спецыялісты ўліку. Нічога, што яна слаба ведае матэматыку за восем класаў. Калі праўду казаць, дык у школе матэ-

Калыханка

У Міколы над калыскай
Цэлы хор сабраўся,
Дзве бабулі, два дзядулі,
Цэлы хор сабраўся.

Заспяваюць «лю-лі» бабкі,
Ім утораць дзедкі:
«Спяць і гулі, лю-лі, лю-лі», —
Ім утораць дзедкі.

Пазяхнулі ціха бабкі,
А таксама дзедкі.
Спяць бабулі, лю-лі, лю-лі,
А таксама дзедкі.

Тут устаў малы Міколка
І адзін спявае:
«Дзедкі спяць, бабулі —
лю-лі», —

Ён адзін спявае.

Алесь РАЗАНАЎ

Сялецкая школа
Бярозаўскага раёна.

Ала

Ні ў хоры, ні ў другім гуртку
Не пела, не скакала
Ала,
А толькі дзе-небудзь у кутку
Другіх крытыкавала.

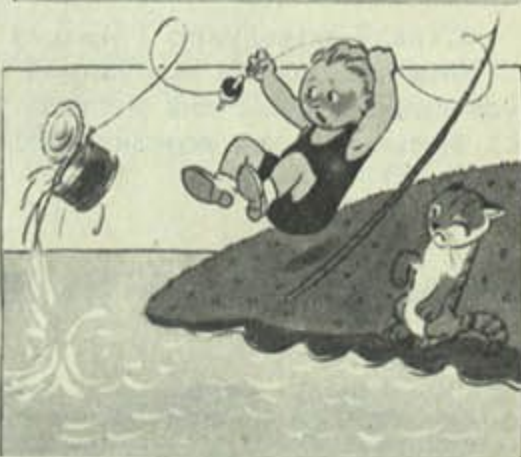
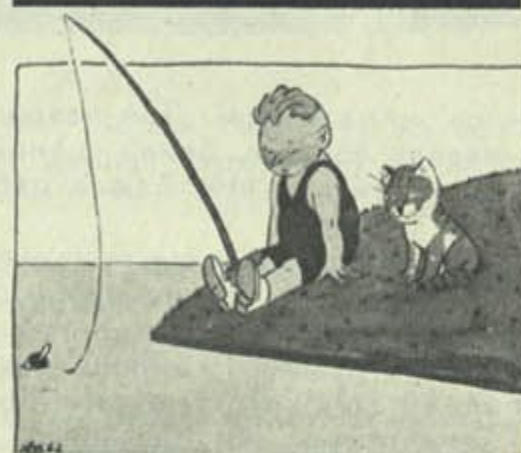
Міхась СКРЫПКА

Анютка-цырульнік

Гэта было яшчэ ў садзіку.
Усе малявалі. Барыску дастаўся жоўты аловак. Ён намаляваў сонейка. Потым хлопчык казаў, што гэта пра яго склалі песню «Солнечный круг, небо вокруг».
Але гэта няпраўда. Таму што блакітнага алоўка, каб намаляваць неба, тады ў яго не было.
На Барыскавым малюнку неба не было. Ад жоўтага кружка на ўсю старонку ішлі жоўтыя лініі — праменні.
Анютка паглядзела на яго малюнак і сказала:
— Я з твайго малюнка магу месяц зрабіць.
— Як гэта! — здзівіўся Барыска.
— У сонца праменні, як косы. А калі іх абстрыгчы коратка-коратка, будзе месяц.
Тады Барыска засмяяўся і сказаў:
— Ты, Анютка, будзеш цырульнікам...

Ілья ШАХРАЙ

НЯЎДАЛЫ РЫБАК

Мал. А. Волкава.

матыка не вельмі ёй давалася. Але ж урэшце гэта і цікавей — адолець тое, што даецца нялёгка.

І Ніна схіляецца над падручнікамі, настойліва рыхтуецца да экзаменаў. Вясной дзяўчына едзе ў сталіцу рэспублікі і здае ўсе ўступныя экзамены на завочнае аддзяленне Мінскага фінансавага тэхнікума.

Цяпер у Ніны шмат сяброў. І дзяўчаты на ферме і людзі, якія сілай волі здолелі вырвацца з жалезных абдымкаў хваробы, вярнуцца ў строй.

Ніна атрымала новае даручэнне — рыхтаваць да ўступлення ў камсамол падлеткаў. І калі часам Ніне ўдавалася запаліць у вачах хлапчукоў агеньчык цікаўнасці, калі яна адчувала, што яе словы падаюць на ўдзячную глебу.

І ніколі Ніна не думала, што само яе жыццё таксама можна назваць подзвігам. Яна не згодна з гэтым і цяпер. Проста ёй хацелася бачыць над сабой і сонца, і неба, хацелася, каб вецер заўсёды біў у твар.

А. БАЛАШ

Саўгас «Карпавічы», Вілейскі раён.

СКРЫПКА І БУБЕН

Словы Алеся СТАВЕРА

Музыка Івана КУЗНЯЦОВА

Allegro

С. А. Т. Б.

Па гас-цінцы мі-ма клё-наў пра-няс-ло аў-та-ка-ло-ну.

З песняй, музыкай і сме-хам, то ша-фёр у сваты ехаў. З гула-м, го-ма-нам вя-

сё-лым шпарка ўе-ха-лі ў па-сё-лак і ля-ха-ты, што пад вя-зам, пры-пыні-лі-

Темпо I

Адна (літатура скрыпкі)

Ох, бу-дзем піць і бу-дзем ес-ці,

ся ад-ра-зу. Скрыпка гучна стала вес-ці:

Мля, мля, мля,

Двое

ах, бу-дзем піць і бу-дзем ес-ці.

ля, ля, ля, ля, ля

А БУБЕН біў у ДОБРЫМ ГУДЗЕ

ля, ля, мля, мля, мля, мля, мля, мля, мля, ля.

бу-дзем ба-чыць, што там бу-дзе, бу-дзем ба-чыць, што там бу-дзе.

мля, мля, мля, мля, мля, мля, мля, мля, мля, ля.

Для заканчэння

Вось, вось, што за-ра-ла-сь з ша-фё-рам. Ой, ей!

Мал. Ул. Табушава.

Па гасцінцы, міма клёнаў,
Пранясло аўтакалону
З песняй, музыкай і смехам,—
То шафёр жаніцца ехаў.
З гулам-гоманам вясёлым
Шпарка ўехалі ў пасёлак
І ля хаты, што пад вязам,
Прыпыніліся адразу.
Скрыпка гучна стала весці:
— Будзем піць і будзем есці!
Будзем піць і будзем есці!
Бубен біў у добрым гудзе:
— Будзем бачыць, што там будзе!
Будзем бачыць, што там будзе!

Сумных між гасцей — нікога!
Што ж — за шофера ўдалога
Пойдзе кожная з ахвотай!
Маці стрэціла ў варотах:
— Ох, бяда: дачушка ўчора
З'ехала да цёткі ў горад...
Засмуціліся ўсе госці.
Ускіпеў жаніх ад злосці.
Струны скрыпкі так запелі:
— Не пілі мы і не елі!
Не пілі мы і не елі!
Бубен біў у сумным гудзе:
— Я так думаў, што так будзе!
Я так думаў, што так будзе!

Хто зманіў, хто звёў дзяўчыну!
Счуў жаніх праз дзень прычыну,—
Зганьбавала яго любя:
Быў ён з ёй нібыта грубы,
За рулём замнога чахне,
Не бензінам часам пахне,
Ды ўжо й зух ён быў задужа,—
Мог бы стаць нядобрым мужам...
Скрыпка горка галасіла:
— Шчасце дзеўчына ўпусціла...
Шчасце дзеўчына ўпусціла...
Бубен біў у злосным гудзе:
— Там, дзе ты,— дык гэтак будзе!
Там, дзе ты,— дык гэтак будзе!

СЯМЕЙНАЯ ГІСТОРЫЯ

Нявыдуманая апавяданне

А вінаватым ва ўсім, як выявілася, быў кура: маленькі, тоўсценькі, з богабазным абліччам чалавечак у чорнай сутане, якога можна спаткаць на адной з ускраін Мантэвідэа. Гэта ён падзуджваў Мартону:

— Без вянца жывуць, — хай сабе. За гэта яны адкажуць перад усявышнім. Але ў чым вінавата дзіцё? Яго трэба неадкладна ахрысціць.

Падагрэтая курой Мартона пачала дапякаць Гладзіс:

— Адрыяну трэба ахрысціць, інакш не хачу бачыць твайго роса.

— Ён не згодзіцца, мама.

— Тады ён павінен пакінуць дом.

— Але ж я кахаю яго. Ён такі харошы. Ці ёсць хто прыгажэйшы за Алеся ў Мантэвідэа.

— Ёсць, ды яшчэ колькі. Ты толькі разгледзься. І шмат хто прыглядаецца да цябе. Кура благаславіць твой шлюб з іспанцам. А на дзіцё хай плаціць роса.

— Але ж, мама, ён такі сардэчны, цудоўны роса.

— Ты паглядзі лепш на сябе. Прыгожая, адукаваная. А ён — шафёр.

Так паступова Мартона ў імя любові да каталіцкага бога падрывала любоў у дачкі да яе мужа Алеся. І дамаглася свайго. Аднойчы Гладзіс аб'явіла Алесю:

— Або мы пойдзем хрысціць дзіця да кура, або ідзі прэч з дому.

Алесю не падыходзіла ні адно «або». Дом, дзе яны жылі, з вялікімі цяжкасцямі пабудоваў ён сам і, вядома, не для таго, каб яго пакінуць. Несці дзіця ў каталіц-

кі прыход было яшчэ большай недарэчнасцю.

— А што ты скажаш, бацька?

Лука Лукіч стукнуў малатком.

— А чаму не да папа?

— Ты хочаш маю дачку хрысціць у царкве?

— Не. Але няхай ведае твая цешча Мартона, што калі яна баба, дык я — дзед. А можа я хачу, каб мая ўнучка была праваслаўнай? Магу я мець такое жаданне?

— Дык ты ж гэтага не жадаеш.

— Вядома, не. Але дапусцім. Скажы ёй: яна ахрысціць дзіця ў касцёле, а ты на другі дзень — у царкве. Хай на вас, дурных, зарабляюць і поп і кура.

— У мяне няма грошай на двух гультаёў.

— Тады Гладзіс няхай не будзе дурніцай.

Алесь пераказаў словы бацькі жонцы. Гладзіс перадала іх маці. У адной сям'і ўзніклі дзве варожыя групы: каталіцкая і праваслаўная. Да першай, вядома, прымкнуў кура. Ён сказаў:

— Дзеці мае, бязбожнік павінен быць выгнаны з дому.

Кура добра ведаў, што можа адбыцца, калі Мартона абразіць пачуцці роса. Ён параіў ёй сказаць зяцю:

— У Гладзіс ёсць дзесяць жаніхоў. І бацькі іх багатыя, не такія, як твой шавец. Яна выбера любога, якога пажадае.

«Які мужчына пасля гэтага не пакіне дом, тым больш, горды роса», — думала цешча. Яна добра ведала ўругвайскія законы: калі жонка пакіне мужа, яна не мае ніякага права нічога ад яго патрабаваць. Але калі муж пакіне жонку, ён будзе плаціць і на дзіцё і на жонку. Ні кура, ні Мартона не маглі дапусціць, каб у крыўдзе апынулася дзіця каталіцкага бога.

Лука Лукіч не клікаў на дапамогу папа. У свой час у канцэнтрацыйным лагеры

«Картуз-Бяроза», які быў створаны панам Пілсудскім для непакорных, такіх, як ён, прыйшоў да вываду: калі ўсявышні дазваляе караць так жорстка людзей толькі за тое, што яны хочуць жыць па-людску, то ён не мае намеру мець справу ні з богам, ні з яго слугамі на зямлі. Пакуль ён пакутаваў у лагеры, малады поп спакусіў яго прыгожую жонку. Ён пераканаў яе, што грэшнік Лука не вернецца са зняволення. А ён вярнуўся. Адшукаў сына і паехаў з ім ад крыўды і ганьбы ажно ва Уругвай. Сын вырас: высокі, прыгожы, як маці, і ўпарты, як бацька. Гладзіс пакахала яго і жылі б шчасліва, але каталіцкі бог не можа спакойна бачыць такое шчасце.

Лука Лукіч адклаў убок парваны чаравік:

— А ты вазьмі палку і прагані і жонку і цешчу к чорту. Дзіця толькі пакінь.

Алесь не знайшоў палкі, але ў момант сваркі выхапіў з кішэнні рэзальвер, які яму належаў, як банкаўскаму шафёру.

Ідзі да сваіх жаніхоў, бо я за сябе не адказваю, — крыкнуў Алесь. — А яе, — Алесь рэзка павярнуўся да цешчы, — я не выпусчу жывой.

Мартона не паспела і перахрысціцца, кінулася ў дзверы. Дачка за ёй.

— Ты добра іх пужаў, — уваходзячы праз некалькі хвілін у хату, сказаў Лукіч. — Яны ледзь не збілі мяне з ног.

Заўважыўшы на твары сына смутак, супакоіў:

— Нічога, не турбуйся. Вернецца. А ўнучку я дагледжу. Толькі глядзі, цешчу больш на парог не пускай.

І Гладзіс вярнулася. Яна кахала Алеся, і ёй не патрэбны былі ні дзесяць, ні дваццаць іншых. Гладзіс папрасіла прабачэння ў мужа, і ён дараваў.

— І жывуць яны цяпер шчасліва. А ўнучка — нарадавацца не магу, — сказаў мне Лука Лукіч. Ён нядаўна прыязджаў з Уругвая ў Кобрын наведць родныя мясціны і раскажаў гэтую сямейную гісторыю.

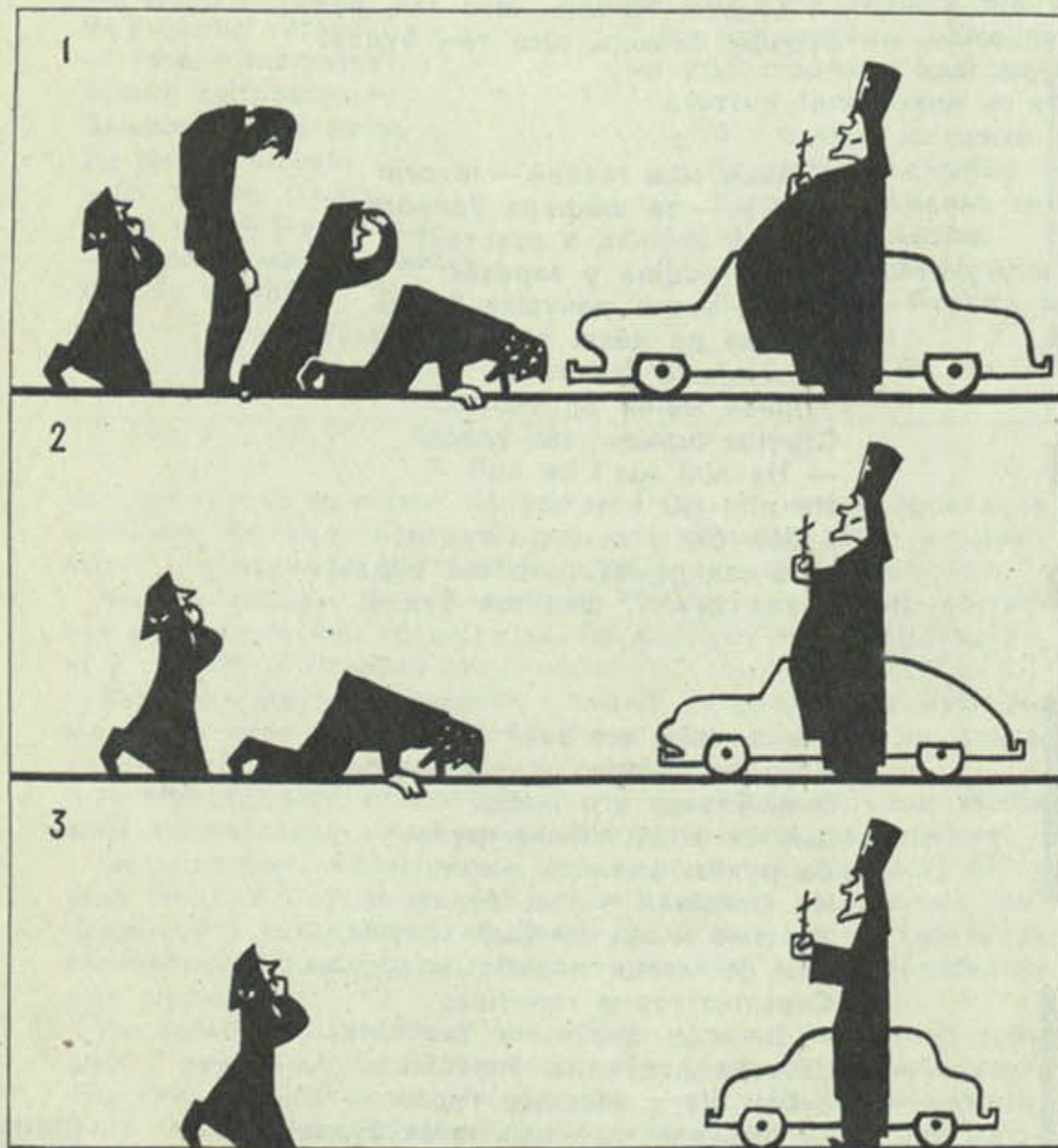
— Ну, а якому богу яны цяпер моляцца: праваслаўнаму ці каталіцкаму? — спытаў я жартам.

— Ніякаму не моляцца, — адказаў стары.

Леанід ПРОКША

Які прыход, такі і поп.

Мал. М. Залознага.

ЯНА не спала. Яна чула ўсё — і як прастукалі па лесвіцы абцасы-шпількі, і як шчоўкнуў замок сумкі — Іра даставала ключы ад кватэры, і як у пакой увайшлі двое... Яе дачка з незнаёмым маладым чалавекам. Яна сустрэла іх у прэзідэнцкай пакоі. І толькі-толькі збіралася, як заўсёды, абрушыць на дачку ўвесь свой «зарад», як малады чалавек спыніў яе лёгкім жэстам рукі:

— Даруйце за позняе наведанне... Я вымушан быў праводзіць вашу дачку. Мы адзначалі дзень нараджэння. Не пускаць жа дзяўчынку ноччу адну.

Дзяўчынку... ноччу... адну... Яна нічога не адказала яму на гэтыя словы. Навошта ведаць незнаёмаму тое, аб чым ведае яна, маці, ведаюць суседзі... Яе Іра не баіцца хадзіць ноччу адна па вуліцах горада. Яна не баіцца ездзіць з незнаёмымі мужчынамі ў машынах і нават па чужых гарадах, бываць у рэстаранах. Яе дачка — дзяўчынка, па ўзросту школьніца... Яна магла б быць сёлета ў дзесятым класе або вучыцца на першым курсе інстытута, магла б быць швачкай ці ткачыхай, лабаранткай ці машыністкай... Магла б праходзіць па вуліцах горда, як каралева. Магла б... І ніколі б ні адно брыдкае слова не прыліпла б да яе, як ганебны ярлык...

Ветлівы малады чалавек яшчэ разы са два паяўляўся побач

пажадала змяніць... Адзіны бар'ер, які мог яшчэ і цяпер утрымаць яе на слізкім шляху, — аўтарытэт маці. Але такога бар'еру не было. Ён разваліўся, як кардонны домік. Калі? Хто ведае, хто можа ўстанавіць дакладна...

Можа тады, калі Іра ўпершыню задала маці пытанне: дзе мой бацька? І не пачула адказу... У старэйшых — гэта яна ведала — бацька загінуў на фронце. Яна ж, Іра, нарадзілася пасля вайны... А можа тады рушылася першая цагляная ў мацярынскім аўтарытэце, калі пачала дзяўчынка разумець, што маці яе была не надта разборлівая ў сваіх знаёмствах... То адзін чарговы «муж» з'явіцца ў доме, то другі... А потым правальваліся, як у ваду, і ніколі больш не з'яўляліся ў доме. Яна не магла сказаць сваёй дачцы тых слоў аб дзявоцым гонары, аб жаночай вартасці, на якія мае права, павінна мець права кожная маці. Адзінае, што заставалася ў яе, — лаянка. Лаянка з раніцы да вечара. Але і тут яна не магла выйсці пераможцай. Пачынала маці, заканчвала дачка... І вось фінал. Ён, безумоўна, не характэрны. Але ў даным выпадку так здарылася, з песні слова не выкінеш.

...На званок у кватэры Фадзеевых адчыніла дзверы дзяўчына. І на хвіліну не паверылася пісьму маці. У першы момант нашага знаёмства яна здалася мне менавіта такой, якой яна

ЧАЛАВЕК НАД АБРЫВАМ

з Ірай. А потым... Адбыўся суд пры закрытых дзвярах. Нават маці, шануючы яе пачуцці, не дазволілі прысутнічаць на гэтым судзе, на якім яе дачка фігуравала ў якасці пацярпеўшай. Як няпоўнагадовая. А малады чалавек з мяккім, прыемным голасам абвінавачваўся ў цяжкім злачынстве: яго паводзіны ў грамадстве былі ў вышэйшай ступені непрыстойнымі. І адной з яго партнёраў на гэты раз была Іра. Дзяўчынка, па ўзросту школьніца...

«Такое гора прыйшло ў нашу сям'ю, што словамі яго не выкажаш. З пятнаццаці гадоў мая дачка дрэнна паводзіць сябе. Кінула школу, уладкуецца на работу, папрацуе месяц-другі і таксама кідае, усё ёй не падабаецца, усюды ёй «не шанцуе», як яна гаворыць. Чамусьці ўсё дрэннае ліпне да яе, як смала. З'яўляецца ноччу дадому падвыпіўшая, а то і зусім п'яная, бясконца мяняе кавалераў: то быў у яе шафёр, то артыст, то нейкі падпалкоўнік у адстаўцы.

Я выгадвала, акрамя яе, траіх дзяцей, і нічога такога не ведала.

Што рабіць? Падкажыце, памажыце!..»

Такое пісьмо атрымала рэдакцыя ад Веры Пятроўны Фадзеевай. Што адказаць на яго?

Хіба не зразумееш гора, распачы маці... Памагчы? Як і чым? Ды, магчыма, ужо запозна прагучала гэтая просьба?

...Расла дзяўчынка як дзяўчынка. Банты завязвала такія, як ва ўсіх, і кніжкі чытала тыя ж, што ўсе дзеці яе ўзросту. Расла малодшая, самая любімая ў маці дачка. Тое, што яна любімая, дзяўчынка зразумела вельмі хутка, бо ўсё, што не можна было старэйшым, дазвалялася ёй. У 12 гадоў, у тым узросце, калі старэйшая сястра ўжо была поўнай гаспадыняй у хаце, Іра лічылася ўсё яшчэ маленькай. Абед гатавала і падлогу мыла сястра. У магазін хадзіла Іра — як жа, рэшта даставалася ёй на марожанае, на цукеркі. У шостым класе настаўніца ўпершыню выказала Веры Пятроўне сваю трывогу: глядзіце, маўляў, за дачкой... А ў сёмым, у чатырнаццаць гадоў, Іра на правах дарослай хадзіла ўжо на вячэрнія сеансы ў кіно, у школе перабівалася з «двойкі» на «тройку». А ў першы раз, калі ўбачыла яе маці з хлапчукамі на вуліцы і тут жа, у прысутнасці іх, накінула, тая сказала, як адсекла:

— Не твая справа.

І сталі з таго часу гэтыя словы «не твая справа» ў доме самымі хадавымі. Сышло адзін раз — сыдзе і ў наступны. І нават у той дзень, калі маці сустрэла сваю пятнаццацігадовую Іру пад руку з мужчынам гадоў на дзесяць старэйшым за яе, да таго ж жанатым, яна таксама пачула:

— Не твая справа. Што хачу, тое і рабіць буду.

Малодшая, самая любімая дачка прывыкла з першых дзён свайго жыцця рабіць тое, што яна хацела. Такая лінія паводзін была для яе натуральнай, яна дасталася ёй без цяжкасцей. Малая рабіла тое, што хацела, падрасла — і нічога не

«магла б быць»... Высокая, стройная, з шапкай цёмна-каштана-вых валасоў, гордая дзяўчына.

Аднак гэта была яна, Іра, і ўсё тое, пра што пісала маці, аб чым казалі мы, таксама праўда. Мы толькі па зразумелых прычынах змянілі ў артыкуле ўсе імёны і прозвішчы.

— З мінулым пакончана, — сказала Іра пазней, пры нашай другой сустрэчы.

Яна з захапленнем расказвала мне, што вучыцца на курсах, што ёй вельмі падабаецца яе будучая прафесія, і што яна марыць толькі аб адным: хутчэй атрымаць пасведчанне і паехаць на працу куды-небудзь у іншы горад, туды, дзе ніхто не ведае яе, ніхто не папракне мінулым... Нават маці.

«Лёгкае» жыццё, якога паспытала Ірына ўволю, пакінула ў яе пачуццё агіды, расчаравання ў людзях, з якімі сустракалася, расчаравання ў самой сабе. Аб усім гэтым яна гаварыла з выглядам чалавека, які толькі-толькі ачунаў ад смяротнай хваробы. Не, яшчэ не вылечыўся, яшчэ толькі ачунаў. Гэта не поўная перамога, гэта толькі адзін крок да яе... Маленькі крок, але дай бог, як гаворыцца, каб быў ён у добры час...

...Расце ў сям'і дзяўчынка. Звычайная дзяўчынка, беге ў школу, чытае кніжкі... Якой вырасце яна, якой стане ў пятнаццаць, у семнаццаць гадоў, што перасіліць у характары: добрае насенне, кінуць школай, сям'ёй, ці вырвецца яна вось так, як Іра, з-пад волі бацькоў і павісне над безданню?

Некаторым бацькам вядома такое — аднойчы надыходзіць дзень, калі нават з дробязнай прычыны ваша дачка раптам зірне на вас спадылба, і вочы, як у ваўчаняці, загарацца непакорным агеньчыкам. І калі вам незразумела, чаму так адбылося, заклікайце на дапамогу сваю ўласную памяць... У трынаццаць ці ў чатырнаццаць гадоў вам здавалася, што вы ўжо дарослая, што ўсе бацька гэта, нездарма ж бясконца паўтараюць: якая вырасла! Нявеста. Даўно перамералі ўжо вы ўсе матчыны ўборы, паспрабавалі нават падмазаць чорным алоўкам вочы, падфарбаваць тайком губы. Было такое? Прызнайцеся, было... І калі аднойчы маці, сустрэўшы вас на вуліцы з аднакласнікам, аблаяла вас тут жа пры ім, успомніце, якой крыўдай, якім сорамам залілося тады ваша сэрца. І калі маці прадоўжыла «такую лінію», калі і потым словы «кавалер» і «паненка» падалі на вас, як аплывухі, і калі да мацярынскай «атакі» не тактоўна далучыліся настаўнікі — успомніце, якое пачуццё азлобленасці, адчужэння ад усіх авалодала вамі... У адных гэтых пачуццё можа не пакінуць асаблівага следу ў характары, у паводзінах, у лёсе. А ў іншых... Калі маці здасца дзяўчыны чужою, нядобраю, з якой потым ужо ніколі не зможа падзяліцца шчыра сваімі патаемнымі марамі, параіцца, як з сяброўкай, аб самым галоўным, дзяўчынка можа выбраць сабе тую дарогу, якую захоча сама. Тым больш, калі жыццё самой маці ці бацькі не служыць для яе высокім узорам.

У блакноце яшчэ прозвішча. Прозвішча дзяўчынкі. Яно ўзята

не ў школе, гэтае прозвішча ўзята ў міліцыі. Валя К. Яе гісторыя нечым нагадвае гісторыю Іры Фадзеевай. Праўда, у Валі ёсць бацька. Але і яе «слізкая дарожка» пачалася з аднаго нейкага моманту, які адарваў дзяўчынку ад уплыву сям'і, ад школы і прымусіў шукаць рызыкаўныя прыгоды ў цёмных пад'ездах чужых двароў. Была, напэўна, нейкая дробязь, якую не заўважылі, прагледзелі бацькі, быў першы штуршок.

Дробязі... Як мала надаем мы ім значэння ў нашым штодзённым жыцці, як мала сочым за сабой. За кожным сваім словам, за кожным учынкам. Збяруцца за сталом госці, дзяцей «выселяць», як і належыць, у другі пакой. І вось падгуляўшая злёжку кампанія забавляецца чарговым анекдотам, а там, у другім пакоі, ёсць вушы, для якіх гэты анекдот заўтра стане свежай навіной у класе... «Паслухайце, дзяўчаты, што я раскажу. Адзін муж паехаў у камандзіроўку, а жонка яго...» Бацька размаўляе па тэлефоне з прыцелем ці са знаёмай, а вочы яго дачкі, што хвіліну назад былі прыкуты да кніжкі, вось ужо забегалі, загарэліся цікаўнасцю. І калі назаўтра маці будзе дапытвацца, чаму бацька прыйшоў позна, яна прамаўчыць, яна не падыме нават галавы ад кніжкі. Але будзьце ўпэўнены, яна ведае, на якой «нарадзе» засядзеўся яе бацька да трох гадзін ночы...

Расце і ў вашай сям'і дзяўчынка... І ніхто ніколі дакладна не скажа вам, дзе і калі можа яна вось так «паслізнуцца», як гэта здарылася з Ірай. Калі вы хоць на адну хвіліну дазволіце сабе забыць, што ўсё ваша жыццё — гэта лютэтка, у якое глядзіцца ваша дачка. Бадай, вось гэта і ёсць самае галоўнае. А яшчэ... Гавораць, што не абавязкова ведаць усе асновы псіхалогіі дзіцяці і прынцыпы педагогікі, каб выхаваць дачку чалавекам з маральна ўстойлівым характарам. Магчыма, гэта

і так. Але вось падрыхтаваць сваю дачку да жыцця павінна ўмець кожная маці. На дапамогу ёй павінна прыйсці школа. Не ва ўсіх яшчэ школах умеюць тактоўна, разумна і чула размаўляць з дзецьмі на тэмы, якія звычайна лічацца вельмі і вельмі небяспечнымі. А то і настаўнікі, бывае, могуць, як некаторыя бацькі, адштурхнуць ад сябе раз і назаўсёды дзяўчынку грубым папрокам, недалікатным умяшаннем у справы, што патрабуюць асцярожнага, тактоўнага падыходу. Але гэта ўжо тэма для спецыяльнай размовы... Можна толькі дадаць яшчэ, што, перш чым пісаць гэты артыкул, я запытала ў некаторых дзяўчынак з мінскіх школ, у вучаніц сёмых, восьмых класаў: ці былі ў іх у школе, у класе з настаўнікамі гутаркі прыкладна на такія тэмы — аб каханні, аб дружбе з хлопчыкамі, аб тым, навошта і чаму патрэбна дзяўчынкам берагчы свой гонар, як трымаць сябе на людзях...

— Пакуль што не...

Безумоўна, такія гутаркі калі-небудзь будуць. Але ці не занадта позна? Ці не тады ўжо, калі «звесткі» аб жыцці, уяўленні аб многіх рэчах народзяцца ці самастойна, ці пад дрэнным уплывам.

Пытанні, якія мы паспрабавалі закрануць у гэтым артыкуле, настолькі складаныя, што гатовых рэцэптаў на кожны асобны выпадак не знойдзеш. У выхаванні дзяўчынак, як і наогул у выхаванні, няма шаблонаў, няма гатовых рэцэптаў. Гэта вядома ўсім. Але ёсць рэчы, якія павінны хваляваць кожную маці... Аб якіх яна павінна помніць. Калі ў доме яе расце дзяўчынка, калі яна задумваецца над будучыняй дачкі, калі не хоча «ўпусціць момант», як здарылася гэта ў сям'і Фадзеевых і здаецца, на жаль, яшчэ ў некаторых сем'ях.

А. УЛАДЗІМІРАВА

ФІЗКУЛЬТУРА ЖАНЧЫН ПАСЛЯ РОДАЎ

Гімнастыка ў пасляродавым перыядзе садзейнічае аднаўленню не толькі знешняга выгляду жанчыны, але і нармальных функцый арганізма, яго працаздольнасці.

Але сярод жанчын бытуе памылковая думка, што живот пасля родаў можна падцягнуць толькі ў выніку нашэння карсета або пояса. Ахвярай гэтага ўкаранення погляду сталі многія маладыя жанчыны, якія, упусціўшы пасляродавы перыяд, каб нармалізаваць сваю мускулатуру і скуру, на ўсё жыццё засталіся з расслабленай мускулатурай і адвіслым жывотам.

Не трэба забываць, што нашэнне пояса пасля родаў аказвае толькі часовае дзеянне.

ПРЫКЛАДНЫ КОМПЛЕКС ГІМНАСТЫЧНЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ ДЛЯ ПАРАДЗІХ

А. Практыкаванне для другога і трэцяга тыдня пасляродавага перыяду.

1. Зыходнае становішча — ногі паасобку, рукі выцягнуты ўздоўж цела.

Падняць рукі ў бакі, пальцы сціснуць у кулак. Адвесці рукі назад. Нахіліць корпус назад — удых. Вярнуцца ў зыходнае становішча — выдых. Паўтарыць практыкаванне 3—4 разы.

2. Зыходнае становішча — асноўная стойка.

Трымаючыся правай рукой за спіну крэсла, падняць левую нагу наперад і адвесці левую руку назад; адвесці левую нагу назад, а левую руку падняць ўверх; вярнуць нагу і руку ў зыходнае становішча. Дыхаць раўнамерна.

Тое ж самае паўтарыць для правай нагі і правай рукі, трымаючыся за спіну крэсла левай рукой. Практыкаванне прарабіць 2—3 разы для кожнай нагі.

3. Зыходнае становішча — ногі паасобку, рукі выцягнуты ўздоўж цела.

Нахіліць корпус улева, далоні на патыліцы — удых. Вярнуцца ў зыходнае становішча — выдых. Практыкаванне паўтарыць 2—3 разы для кожнага боку.

4. Зыходнае становішча — легчы на живот, абавіраючыся на локці.

Прыўзняцца, абавіраючыся на пальцы ног, на далоні і перадплеччы. Вярнуцца ў зыходнае становішча. Ды-

хаць раўнамерна. Практыкаванне паўтарыць 3—4 разы.

5. Зыходнае становішча — легчы на спіну, ногі сагнуць у каленях, рукі выцягнуць уздоўж цела.

Прыўзняць таз, напружваючы мышцы таза. Вярнуць таз у зыходнае становішча, расслабіць мышцы — выдых. Практыкаванне прарабіць 3—4 разы.

6. Зыходнае становішча — легчы на спіну, рукі выцягнуць уздоўж цела далонямі ўніз.

Сагнуць левую нагу ў калене пад прамым вуглом, выпрастаць яе і апусціць на падлогу. Тое ж самае прарабіць правай нагой. Практыкаванне паўтарыць 3—4 разы.

7. Зыходнае становішча — легчы на спіну, рукі выцягнуць уздоўж цела.

Сагнуць ногі ў каленях і наблізіць да жывата. Калені развесці ў бакі, падтрымліваючы іх рукамі, і затым злучыць. Вярнуць ногі ў зыходнае становішча. Практыкаванне паўтарыць 3—4 разы.

Б. Практыкаванні для чацвёртага і пятага тыдня пасляродавага перыяду.

1. Зыходнае становішча — асноўная стойка, рукі апусціць па швах.

Падняць рукі праз бакі ўверх, злу-

чыць кісці рук тыльным бокам. Злёгку нахіліцца назад—удых. Вярнуцца ў зыходнае становішча—выдых. Практыкаванне паўтарыць 3—4 разы.

2. Зыходнае становішча—асноўная стойка.

Трымаючыся правай рукой за спіну крэсла, падняць левую нагу, выцягнуць яе ўперад, левую руку адвесці назад. Адвесці левую нагу назад, а левую руку падняць уверх. Вярнуць нагу ў зыходнае становішча. Дыхаць раўнамерна.

Тое ж самае прарабіць правай нагой. Практыкаванне паўтарыць па 2—3 разы для кожнай нагі.

3. Зыходнае становішча—ногі пасобку, рукі апусціць уздоўж цела.

Трымаючы далоні на патыліцы, нахіліць корпус улева—удых. Выпрасціцца, рукі апусціць уніз. Практыкаванне прарабіць 2—3 разы ў кожны бок.

4. Зыходнае становішча—сесці на падлогу, абাপіраючыся ззаду аб падлогу рукамі. Прыпадамаць таз ад падлогі (тулава і ногі выцягнуты ў прамую лінію). Вярнуцца ў зыходнае становішча. Рух паўтарыць 3—4 разы.

5. Зыходнае становішча—легчы на падлогу, рукі выцягнуць уздоўж цела.

Сагнуць ногі ў каленях, выпрасціцца іх і падымаць (не менш чым на 45°) без вялікіх намаганняў. Апусціць іх на падлогу. Практыкаванне прарабіць 3—4 разы.

6. Зыходнае становішча—легчы на падлогу, ногі сагнуць у каленях.

Абхапіўшы рукамі ногі, развесці калені ў бакі, аказваючы процідзеянне рукамі і крыву прыўзняць галаву. Злучыць калені, аказваючы процідзеянне рукамі з унутранага боку каленяў. Практыкаванне выканаць павольна. Дыханне раўнамернае. Паўтарыць 3—4 разы.

В. Практыкаванні для шостага, сёмага і васьмага тыдняў пасляродавага перыяду.

1. Зыходнае становішча—рукі на пояс.

Падняць нагу, сагнутую ў калене. Выпрасціцца яе, зноў сагнуць у калене і апусціць уніз. Дыханне раўнамернае. Тое ж самае прарабіць для другой нагі. Практыкаванне паўтарыць 2—3 разы кожнай нагой.

2. Зыходнае становішча—ногі пасобку, рукі на пояс.

Нахіліць корпус уперад. Вярнуцца ў зыходнае становішча, зрабіўшы кругавы рух улева. Дыханне раўнамернае. Практыкаванне паўтарыць 2—3 разы ў кожны бок.

3. Зыходнае становішча—легчы на падлогу, абাপіраючыся на рукі, сагнутыя ў локцях паралельна корпусу, ногі выцягнуць. Прыўзняць галаву і цела, абাপіраючыся на далоні і пальцы ног, —удых. Вярнуцца ў зыходнае становішча—выдых. Прарабіць 3—4 разы.

4. Зыходнае становішча—легчы на спіну, рукі выцягнуць уздоўж цела.

Падняць ногі ўверх, не згінаючы ў каленях, затым апусціць. Дыханне раўнамернае. Практыкаванне паўтарыць 3—4 разы.

(З часопіса «Балгарская жанчына»).

РАДЫКУЛІТ

Пад гэтай назвай вядома захворванне карэньчыкаў спіннага мозгу. Найбольш часта паражэная заднія карэньчыкі паяснічна-крыжовага аддзела, тады хвароба характарызуецца болей у паясніцы і па задняй паверхні нагі (ішыяс). Пры гэтым у вострым перыядзе боль больш інтэнсіўны, упарты, працяглы, які ўзмацняецца пры любым напружанні, руху. Хворыя ў гэтай стадыі хваробы становяцца непрацаздольнымі і часам маюць патрэбу ў доглядзе.

Радыкуліт часцей узнікае ў людзей сярэдняга ўзросту, якія займаюцца фізічнай працай. Ён можа рацыдаваць, г. зн. аднаўляцца, асабліва часта ў халодную пару года. Пераахладжэнне, як і фізічнае напружанне, садзейнічае праўленню захворвання. Прычынай хваробы могуць быць розныя як вострыя, так (часцей) і хранічныя інфекцыі—ангіна, рэўматызм, захворванне малога таза (асабліва ў жанчын); траўмы, змены пазваночніка (спандылоз, спандылаартроз, дыскапатыі), пухліны і інш. Можна быць спалучэнне некалькіх неспрыяльных момантаў. Часам для таго, каб устанавіць прычыны захворвання, даводзіцца праводзіць даследаванні ва ўмовах стацыянара бальніцы.

Для лячэння радыкуліту вядома шмат спосабаў і сродкаў. Аднак барацьба з болей з'яўляецца толькі неабходнай мерай палегчання пакут хворага. Поўнага ж поспеху можна дасягнуць толькі тады, калі праводзіцца прычыннае лячэнне, правільны выбар якога з улікам перыяду хваробы і цяжэння яе ў гэтага хворага можа быць забяспечан урачом.

Эфектыўным бывае і курортна-санаторнае лячэнне, якое параіць урач.

Нярэдка хворым на рэцыдывуючы радыкуліт карысна змяніць месца працы на больш адпаведнае. Вырашае пытанні працаўладкавання ўрачэбна-працоўная экспертыза.

Як вынікае з вышэйсказанага, хворыя на радыкуліт павінны лячыцца, каб пазбегнуць магчымых ускладненняў, толькі пад назіраннем і кантролем урача.

Дацэнт ЮРАЦКАЯ

КРЫНІЦЫ ВІТАМІНАЎ ЗІМОЙ

Як трэба харчавацца зімой, каб забяспечыць нашаму арганізму дастатковую колькасць вітамінаў?

Перш за ўсё трэба есці хлеб грубага памолу, у якім ёсць вітамін В₁. Саленні таксама незаменныя па сваіх смакавых і пажыўных якасцях і высокай наяўнасці вітамінаў. Асабліва карысная і здаровым і хворым квашаная капуста. Яна багатая вітамінам С, а расол утрымлівае вітамін В і рэчывы, якія садзейнічаюць ператраўленню ежы. Дастаўшы качан капусты з бочкі, трэба адразу ўжыць яго ў ежу. Смачныя і пажыўныя стравы—боршч і салата з квашанай капусты. Дыэтолаг прафесар Пеўзнер раіць пры калітах салату з квашанай капусты.

Гарбузы таксама вельмі карысныя.

Іх можна пячы, варыць, рабіць з іх начынку для салодкіх пірагоў. Гарбузы багатыя правітамінам А (які ў арганізме ператвараецца ў вітамін А), вітамінамі В і С і каштоўнымі мінеральнымі рэчывамі.

Замарожаныя фрукты і гародніна добра захоўваюць свае вітаміны. Размарожваць іх трэба хутка, у эмаліраванай або алюмініевай пасудзе, пры варцы класці ў вар. Кансервы з гародніны змяшчаюць высокі працэнт вітамінаў.

У шпінаце змяшчаецца шмат жалеза, солёі калію, а таксама правітамін А і вітамін С. Мorkва багатая мінеральнымі солямі і правітамінам А. З мorkвы можна прыгатаваць салату—нацерці на тарцы і размяшаць з нацёртай рэпай або нашаткаванай капустай. Маленькім дзецям вельмі карысны пюрэ і суп з мorkвы. Хатнія гаспадыні павінны прывыкнуць дадаваць у кожную страву нацёртую на тарцы мorkву, папярэдне абсмажыўшы яе ў масле, або сок з мorkвы. Гэта не толькі надае страве, асабліва супам, прыемны колер, але і ўзбагачае іх вітамінамі. Буракі змяшчаюць шмат мінеральных солей і бетайну, які з'яўляецца крыніцай халіну, што адыгрывае важную ролю ў абмене рэчываў. Яны маюць немалое значэнне для харчавання дзяцей, садзейнічаюць іх росту і лепшаму засваенню вітаміна В₁₂. Бульба багатая вітамінам С, які захоўваецца лепш за ўсё пры варцы ў лупінах і разбураецца болей за ўсё пры смажанні. Яблыкі—каштоўная крыніца вітамінаў зімой. Шыпшына—дзяшавая і даступная ўсім крыніца вітаміна С. З яе можна прыгатаваць настой. Закіпяціць у каструлі дзве шклянкі вады, пакласці ў яе дзве сталовыя лыжкі сушанай шыпшыны і пакінуць на агні на 20 мінут. Затым зняць з агню і патрымаць некалькі гадзін у цёмным і халодным месцы. Піць замест вады (можна дадаць туды цукар).

Некагорыя людзі ўжываюць розныя вітамінныя прэпараты. Яны, вядома, карысныя, але трэба ведаць, што натуральныя крыніцы вітамінаў змяшчаюць таксама іншыя рэчывы (солі, ферменты), якія ўзмацняюць іх дзеянне.

ПАРАДЫ КАСМЕТОЛАГА

У МАРОЗНЫЯ ДНІ...

Ці ведаеце вы, што ў ветраныя марозныя дні перад выходам на вуліцу, асабліва на лыжную прагулку або на каток, неабходна змазаць твар ахоўным крэмам. Трэба ўжываць крэмы, у склад якіх не ўваходзіць вада, бо яна садзейнічае хуткаму азнобу скуры. Да такіх крэмаў адносяцца: «Молодость», «Приз», «Личная помада», «Земляничный». Тым, у каго вельмі тонкая скура твару, якая хутка мерзне, апрача пералічаных крэмаў, можна рэкамендаваць топленае ўнутранае сала—гусінае, свіное, ялавічнае або чысты вазелін.

Асабліва трэба берагчы ад абмарожвання дзяцей, у якіх скура твару далікатная і тонкая. Зімой кожная маці павінна заўсёды мець пад рукамі слоічак з ператопленым унутраным салам (лепш за ўсё гусіным) або з вазелінам.

КРАКЕТЫ СА СВІНІНЫ

Свініну разам з рэпчатай цыбуляй прапусціце праз мяса-рубку. Дадайце сырое яйка, соль і старанна перамяшайце. З фаршу сфармуіце шарыкі, запаніруйце іх у пшанічнай муцы, пакладзіце на бляху, змазаную маслам, і патушыце пры сярэднім нагрэве. У канцы тушэння дадайце крыху булёну і даведзіце кракеты да гатоўнасці.

Гатовыя кракеты падаюць са складаным гарнірам (смажаная бульба, тушаная капуста, зялёны гарошак) і паліваюць сокам, які атрымаўся пры тушэнні кракетаў.

Свініны 600 г, адно яйка, дзве цыбуліны, 1 ст. лыжку мукі пшанічнай, 1 ст. лыжку тлушчу, соль.

СМАЖАНІНА

Свініну наразаем крыху буйней, чым на бэфстроганаў, абсмажваем разам з рэпчатай цыбуляй, дадаем крыху булёну, спецыі і тушым у закрытай пасудзе. Падаем страву з гарнірам і чырвоным або таматным соусам.

Смажаніна атрымліваецца смачная, захоўваецца скарынка.

КАТЛЕТЫ З ГУСІ, ФАРШЫРАВАННЫЯ ПЯЧОНКАЙ

Мякаць гусі прапусціце праз мясарубку, дадайце соль, перац, пшанічны хлеб, замочаны ў малацэ, яйка. Перамяшайце і яшчэ раз прапусціце праз мясарубку. Зрабіце ляпёшкі, на сярэдзіну кожнай з іх пакладзіце фарш і сфармуіце катлеты. Для прыгатавання фаршу сала накрыйце і абсмажце з накрыванымі рэпчатай цыбуляй, морквай, пятаўшай і пячонкай (папярэдне зняўшы з яе скурку). У гатовы фарш дадайце віно (1 ст. лыжку), астудзіце і два-тры разы прапусціце праз мясарубку з дробнай рашоткай.

Яблыкі (папярэдне выразаў-

шы сярэдзіну) пакладзіце на скавараду, змазаную маслам, і ўліце крыху вады; у паглыбленні ад насенных каробак пакладзіце цукровы пясок, змешаны з тоўчанай карыцай. Яблыкі запячыце.

Катлеты змачыце ў яйку, запаніруйце і абсмажце. У духоўцы даведзіце да гатоўнасці.

Катлеты падайце на стол на блюдзе, навокал пакладзіце печаныя яблыкі, паліце сметанковым маслам і аформіце зяленівам.

Гусь паўвытрыбушаная, малака або вады $\frac{1}{4}$ шклянкі, хлеба пшанічнага 100 г, яйка 1 шт., тлушчу 2 ст. лыжкі, масла сметанковага 2 ст. лыжкі; на фарш: пячонкі 100 г, цыбулі рэпчатай 1 шт., сала 50 г, яблыкі, цукар 4 ст. лыжкі, карыца.

САЛАТА З МОРКВЫ

Моркву надзярыце на тарцы з буйнымі адтулінамі, пасыпце соллю (калі морква недастат-

кова салодкая, дадайце цукар) і запраўце смятанай або маянэзам. Аформіце чарнаслівам, размочаным у вары.

Салату з морквы можна прыгатаваць і з яблыкамі або з рэпчатай.

Морквы 300 г, смятаны 4 ст. лыжкі, цукар 1—2 чайныя лыжкі, чарнасліва 40 г.

БУЛЬБА З СЫРАМ

Клубні бульбы (сярэдняй велічыні) адварыце ў падсоленай вадзе, адвар зліце, а бульбу абсушыце. Паліце яе растопленым маслам, пасыпце дробна нашаткаваным зяленівам кропу і цёртым сырам.

Бульбы 800 г, сыру 150 г, масла сметанковага 3 ст. лыжкі, кроп, соль па смаку.

Памыйце абажур настольнай лямпы з пергаменту вільготнай, добра выціснутаў губкай і мылам, а затым пратрыце чыстай губкай. Калі абажур высохне, натрыце да бляску шматком тканіны, а пры неабходнасці пакрыйце бясколерным лакам, які вы можаце набыць у любым магазіне фарбаў.

Прарызінены фартух, у якім вельмі добра гаспадарыць на кухні, трэба час ад часу праціраць ад кропель тлушчу. Спачатку асцярожна пратрыце яго вільготнай губкай, а потым чыстым шматком тканіны.

Падранае месца на прарызіненым плашчы або фартуху можна закрыць такім чынам—асцярожна сцягніце краі дзіркі і наляпіце з левага боку кавалак пластыру патрэбнай даўжыні і колеру.

Чыстка коміна ад сажы даволі непрыемны занятак. Але калі час ад часу запальваць яркі агонь у топцы пліты і кідаць туды рэшткі рознай гародніны і лупіны бульбы, то ў далейшым будзе менш асядаць сажы ў коміне.

Фланелевыя мужчынскія кашулі лепей за ўсё мыць у цеплаватай мыльнай вадзе і што самае галоўнае—не мяць і не церці моцна тканіну. Гэты від тканіны не пераносіць звычайнага мыцця на пральнай дошцы. Пасля мыцця не трэба моцна выкручваць кашулю, лепей за ўсё расправіць яе і вільготнай перакінуць праз вярхоўку. Калі высохне, прасваць з левага боку ўмерана нагрэтым прасам і на параўнальна мяккай дошцы. Так лепш захаваць добры выгляд кашулі.

Жоўтую пляму пасля гарачага праса пратрыце некалькі разоў запар растворам буры (шклянкі вады і лыжка буры), а затым бялізну ў гэтым месцы прапалашчыце чыстай вадой. Прасваць адразу, пакуль не высохла!

Абабітую канапу або крэсла не рэкамендуецца чысціць шчоткай. Трэба ўзяць гумавую губку і папярэдне змачыць яе ў слабым растворе воцату. Вядома, губку трэба добра выціснуць і затым правесці па абліўцы канапы або крэсла. Яна будзе добра «ўбіраць» частачкі пылу і асвятляць колер тканіны. Калі абліўку на мэблі чысцяць шчоткай, пыл падымаецца ў паветра і зноў асядае на рэчы.

На кухні звычайна збіраецца пара і асядае вільгаццю на сценах. Каб пазбегнуць гэтага, прымацуйце да абажура лямпы, што звісае са столі, губку, якая і будзе паглынаць пару.

У выпадку, калі ў вас няма дошкі, каб прасваць рукавы і проймы адзення, выкарыстайце вялікую качалку для качання бялізны або бутэльку, але папярэдне абкруціце іх тоўстым ручніком.

Вазу або бутэльку з вузкім горлачкам цяжка чыста памыць. Напоўніце яе папярэдне воцатам, разбаўленым вадой з невялікай колькасцю солі. Гэту сумесь пакіньце ў пасудзе на дзень-два, а потым памыйце як звычайна.

[Пераклад з сербскай мовы В. КУЗНЯЦОВАЙ].

ДАРАГІЯ ТАВАРЫШЫ!

Вы падпісаліся ўжо на наш часопіс! Напамінаем Вам, што падпіска на часопіс «Работніца і сялянка» на 1965 год прымаецца ўсімі паштовымі аддзяленнямі.

ДА ВЕДАМА ПАДПІСЧЫКАУ ЗА МЕЖАМІ НАШАЙ РЭСПУБЛІКІ.

Падпіску на часопіс вы можаце аформіць у сябе на месцы. «Работніца і сялянка» ў алфавітным каталогу газет і часопісаў, якія выдаюцца ў Савецкім Саюзе, лічыцца пад індэксам 74995 на 77 старонцы.

Падпісная цана: на год — 2 р. 16 к.

на 6 месяцаў — 1 р. 08 к.

на 3 месяцы — 54 кап.

ДЛЯ ВАС, МУЖЧЫНЫ

Калі вы ўвесь час курыце, абавязкова звярніце ўвагу на свае зубы, якія могуць злёгка пажыцца ад нікаціну. Калі будзеце чысціць зубы, раім час ад часу ўжываць наступны сродак: папырская вільготную зубную шотку слабым раствором перакісу вадароду, затым

выцісніце звычайную колькасць зубной пасты і яе таксама зверху папырскаяе растворам перакісу. Асцярожна пачысціце зубы. Гэтым сродкам вы не толькі вернеце зубам белы колер, але і ліквідуеце непрыемны пах нікаціну.

ГУМАР

Без слоў.

— Ты да гэтага часу будзеш сцвярджаць, што даў гасцям наш новы адрас?
Мастак В. Чыжыкаў.

Пасварыліся.

Іграюць у чатыры рукі.

КРАСВОРД-КРЫПТАГРАМА „ЛІТАРАТУРА“

1. Савецкая пісьменніца. 2. Беларускі паэт, аўтар паэмы «Вечер з Волгі». 3. Аповесць Л. Сейфулінай. 4. Беларускі пісьменнік, аўтар рамана «Серадзібор». 5. Аповесць Гоголя. 6. Род верша. 7. Раман Ф. Гладкова. 8. Аўтар рамана «Чайка». 9. Аўтар рамана «Журбіны». 10. Герой рамана А. Ганчара «Сцяг-носцы». 11. Твор Я. Коласа. 12. Камуніст у рамане М. Шолохава «Ціхі Дон».

Калі словы красворда будуць разгаданы правільна, то ў цэнтры малюнка прачытаецца крыптаграма, дзе зашыфраваны словы А. М. Горкага. Першая (верхняя) лічба абазначае нумар слова, другая (ніжняя) — парадкавую літару ў слове.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У № 11

Па гарызанталі: 6. Караваеў. 7. Спурт. 9. «Авангард». 10. Дыск. 12. Пат. 13. Велагонкі. 16. Рака. 19. Ракетка. 20. «Спартак». 22. Капітонаў. 24. Аут. 27. «Дынама». 28. Акрабат. 29. Атака. 32. Брас. 35. Глобаў. 36. Молат. 39. Гіра. 40. Сентар. 41. Граната. 43. Сніф. 44. Дыван. 46. Гол. 47. Прэс. 48. Сальта. 49. Таль. 50. Сетка. 51. Конь. 52. Кроль.

Па вертыкалі: 1. Накаут. 2. Каманда. 3. «Даўгава». 4. Іпадром. 5. Крос. 8. Адвага. 11. Варатар. 14. Ітніна. 15. Старт. 16. Рапіра. 17. Корт. 18. Баскетбол. 19. Рэнорд. 21. Ялін. 23. Хватка. 25. «Тарпеда». 26. Штанга. 30. «Аратар». 31. Стойка. 33. Ромін. 34. «Самалёт». 37. Турнік. 38. Валчэцкая. 42. Анваланг. 43. Слалам. 45. Нета. 47. Партэр. 50. Слон. 51. Каноз.

На першай старонцы вокладкі: каляровае фота Т. Ананьінай.

На апошняй старонцы вокладкі: карціна мастака М. Ліхачова «Выхадны дзень у калгасе».

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 13615. Журнал «Работніца і крестыянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусіі.

Падп. да друку 3/ХІІ-64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. 180390 экз. Зак. 557.

50489

74995.

